

**УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ
ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«ЛУЦЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ КОЛЕДЖ»
ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА
КАФЕДРА МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА**

В. А. Шкоба, О. В. Ярмолюк

ХОРОВЕ ДИРИГУВАННЯ

Навчально-методичне видання

Частина друга

Луцьк, 2025

УДК 78.087.68:78.071.2 (075)

X 80

*Рекомендовано до друку ухвалою Науково-методичної ради
Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради
(протокол №4 від 21.01.2025 р.)*

Рецензенти:

Василь МОЙСЮК – заслужений діяч мистецтв України, професор кафедри музичного мистецтва Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Богдана ЖОРНЯК – кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри музичного мистецтва Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради.

X 80 В. А. Шкоба, О. В. Ярмолюк

Хорове диригування : навчально-методичне видання. Частина друга / авт.-упоряд. В. А. Шкоба, О. В. Ярмолюк. Луцьк : ФОП Мажула Ю. М., 2025. 80 с.

Навчально-методичне видання «Хорове диригування» розроблене відповідно до змісту робочої програми з даного освітнього компоненту та є рекомендованим для здобувачів освіти II курсу освітнього ступеня бакалавр, які навчаються за спеціальністю 014.13 Середня освіта (Мистецтво. Музичне мистецтво).

Дане видання містить інструктивні матеріали для проведення індивідуальних занять, методичні рекомендації для самостійної роботи, критерії оцінювання, список використаних джерел, а також наступні додатки: питання колоквиуму, програмовий репертуар, вимоги до написання анотації та короткий термінологічний словник.

© Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, 2025 рік

ЗМІСТ

Передмова.....	4
Розділ I. Інструктивно-методичні матеріали до проведення індивідуальних занять.....	6
Змістовий модуль V.....	6
Змістовий модуль VI.....	15
Змістовий модуль VII.....	25
Змістовий модуль VIII.....	37
Розділ II. Інструктивно-методичні матеріали до проведення самостійної роботи.....	50
Критерії оцінювання результатів навчання.....	72
Питання колоквіуму.....	73
Вимоги до написання анотацій на хоровий твір.....	76
Список рекомендованих творів.....	78
Список рекомендованих джерел.....	80

ПЕРЕДМОВА

Музика, поруч з іншими видами мистецтва, є надважливим елементом культури та одним із символів національної ідентичності, що формує світогляд людини, її свідомість, забезпечує творчу діяльність, сприяє саморозвитку та самовираженню. У темні часи війни, які випали сьогодні на долю кожного з нас, саме музичне мистецтво здатне визначити ментальні кордони, ідентифікувати Україну в світовому соціокультурному просторі, допомагає впоратися з емоціями, підіймає моральний дух та є одним із засобів психологічної розради.

З огляду на це, професія вчителя мистецтва (музичного мистецтва) набуває нового екзистенційного значення у питаннях формування якісної генерації майбутнього українського суспільства, а його професійна диригентсько-хорова підготовка є ключовим завданням сучасної мистецько-педагогічної освіти, головним базисом якої є українське хорове мистецтво, його багаторічні традиції, досвід яскравих видатних представників та надзвичайно високий рівень виконавської майстерності.

Хорове диригування є провідним предметним модулем освітнього компонента «Основи вокально-хорової підготовки» циклу професійної практичної підготовки, головною метою якого є підготовка кваліфікованих фахівців, формування у майбутніх учителів музичного мистецтва диригентської майстерності, розвиток їхніх музичних здібностей, творчої уяви, виконавської майстерності, зокрема вокальної та інструментальної, а також психологічної готовності до керування хоровим колективом.

Навчально-методичне видання було розроблено у відповідності до змісту робочої програми з освітнього компонента «Основи вокально-хорової підготовки: Хорове диригування» для здобувачів другого курсу освітнього ступеня бакалавр галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 014 Середня освіта (Мистецтво. Музичне мистецтво).

У виданні викладені інструктивні матеріали щодо проведення

індивідуальних занять – визначені тема, мета та план кожного заняття, методичні рекомендації до проведення, література, методичне та матеріально-технічне забезпечення, форма контролю та оцінювання; методичні рекомендації до самостійної роботи здобувачів освіти, чітко визначені та детально описані питання колоквиуму, програмовий репертуар (список рекомендованих творів) різного рівня складності, вимоги до написання анотації та короткий термінологічний словник.

Навчально-методичне видання є складовою частиною методичного забезпечення освітнього курсу «Хорове диригування», а його матеріали будуть корисними під час опанування даного освітнього компоненту здобувачами освіти другого курсу освітнього ступеня бакалавр галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 014 Середня освіта (Мистецтво. Музичне мистецтво), а також викладачам, керівникам вокально-хорових колективів та усім, хто цікавиться даною тематикою.

**РОЗДІЛ І. ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО
ПРОВЕДЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ**

II КУРС

3 семестр

**ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ V:
ДИРИГЕНТСЬКІ СХЕМИ СКЛАДНИХ РОЗМІРІВ**

Тема 13. Засвоєння складних метричних схем (6/4 і 6/8).

Індивідуальне заняття № 1-3.

Тема 13: Вивчення розмірів 6/4 і 6/8, що диригуються за 6-ти і 2-дольною схемами тактування. Залежність вибору схеми тактування від темпових особливостей твору. (3 год.)

Мета заняття: поглиблення знань та удосконалення навичок, набутих в процесі навчання; тактування розмірів 6/4 та 6/8 за чотиридольною та дводольною схемами залежно від темпу.

План заняття:

1. Визначення основних метричних схем тактування складних розмірів.
2. Структура руху долей у диригентських схемах «на шість», «на два».
3. Відпрацювання різних видів групування долей у шестидольній схемі, в залежності від ритмічних та темпових показників.

Методичні рекомендації до проведення заняття:

1. За допомогою теоретичних знань та практичних навиків визначити основні схеми тактування, які застосовуються для диригування 6-ти дольного розміру. **Шестидольна схема** – це складний, четвертний,

двоскладовий розмір з сильною першою долею та відносно-сильною четвертою. Усі інші долі – слабкі, які групуються в залежності від сильних долей в такті.

2. Тактування 6-дольної сітки (6/4 та 6/8) має свої особливості. В залежності від темпових вказівок, диригент обирає й схему. У повільних та помірних темпах слід обрати диригування «на шість». В основі закладена чотиридольна сітка тактування з подвоєнням сильної та відносно-сильної долей. Перша доля – найактивніша та важлива. Виконується рівним рухом зверху вниз, друга доля (подвоєння) тактуємо невеликим, пасивним, слабким жестом по тій самій траєкторії. Третя доля – слабка та є підготовкою до відносно-сильної четвертої. П'ята доля – також подвоєння. Виконується по тому ж принципу – повторює рух четвертої долі. Остання – 6-та доля виконується знизу вгору та є підготовкою до першої. Важливо пам'ятати, що усі подвоєння тактуємо тільки кистю. В помірних та швидких темпах диригент використовує схему тактування «на два». Об'єднуємо три долі в одну. В основі закладено дводольну схему. Основне правило – відчуття тріольної пульсації. Важливо не скорочувати диригентський жест, а створювати відчуття протяжності для збереження усіх лічильних долей. Інколи, смислові наголоси в літературному тексті не співпадають ні з одним вищевказаним принципом тактування. За методикою М. Колесси слід подвоювати 2-гу та 4-ту долі. Також у творі може зустрічатися групування долей 2+2+2. Тоді обираємо 3-дольну сітку з подвоєнням кожної долі.

3. Підбір та відпрацювання певних диригентських прийомів для чіткого та свідомого диригування 6-дольного розміру з різним видом групування долей та темповими особливостями. Важливим етапом є виявлення сильних та відносно-сильних долей в процесі фразування, голосоведіння, дольового наповнення рухів, співставлення схеми з наголосами в літературному тексті, виправданість диригентського жесту. Засвоєння усіх видів тактування 6-дольної сітки.

**Література, методичне та матеріально-технічне забезпечення
заняття:**

1. Доронюк В. Л. Курс техніки диригування. Івано-Франківськ : Івано-Франківська обласна друкарня, 2004. 292 с.
2. Кириленко Я. О. Теоретичні та практичні засади диригентської підготовки : навчальний посібник. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 108 с.
3. Немцова Л. О. Хорове диригування : навчально-методичний посібник. Чернівці : Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2021. 77 с.
4. Прокулевич О. Основи хорового диригування: навч. посіб. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2016. 140 с.
5. Регуліч І. В., Степанюк А. В. Корекція диригентського жесту в реаліях хорового виконання як комунікативний процес. *Нова педагогічна думка: наук. журнал*. Рівне. 2018. № 4(96). С. 169-171.

Форма контролю: виконання індивідуальних практичних завдань на занятті.

Критерії оцінювання: максимально 5 балів.

Індивідуальне заняття № 4-5.

Тема заняття. Подальше розмежування функцій правої і лівої руки.
Показ вступу після основної метричної долі (2 год.)

Мета заняття: поглиблення та удосконалення вмінь та навичок; розмежування функцій рук; розвиток мануальної техніки диригента; засвоєння та відпрацювання нових диригентських прийомів.

План заняття:

1. Удосконалення технічних навиків диригування в процесі роботи над метро-ритмічними особливостями. Показ складних розмірів з відчуттям внутрішньої пульсації.
2. Засвоєння пунктирного ритму, різні типи ауфтактів, в залежності від темпу. Подріблений вступ на різні долі такту.
3. Особливості виконання фермати на паузі та тактовій рисці.

Методичні рекомендації до проведення заняття:

1. Робота над розвитком почуття метроритму вимагає від майбутнього керівника дитячим хором колективом певних знань в техніці диригування. Вона спрямована на вироблення відчуття рівномірної пульсації, тобто відчуття метру. На початковому етапі необхідно зосередитися на розумінні чергування наголошених та ненаголошених долей. Для розвитку почуття метроритму рекомендуються вправи: простукування ритмічного малюнку; визначення на слух групування долей; сольмізація, тактування. Необхідно пам'ятати, що при вивченні складних розмірів утворюється поєднання декількох простих. Слід зауважити, що при диригуванні у швидких темпах дублювання долей неможливе. Потрібно відчувати внутрішню пульсацію, здійснюючи умовний поділ. У повільних темпах, виконуючи дублювання, слід пам'ятати, що усі подвоєння мають значно меншу амплітуду, ніж опорні долі.

2. В залежності від темпу, динаміки, характеру звуковедення, диригент використовує різні види ауфтактів. Чим швидший темп, тим різкіший замах, чим тихіша чи голосніша динаміка, така й амплітуда ауфтакту, а від насиченості та характеру штриха залежить інтенсивність замаху. Тому важливо наперед передбачити характер виконання ауфтакту. Від нього залежить ідейно-художній зміст твору. Деякі складнощі можуть виникнути при засвоєнні виконання ауфтакту після основної метричної

долі. Необхідно пам'ятати, що повний афтакт показує повні долі такту, дорівнює одному диригентському жесту. Неповний показує долі, що починаються з неповної тривалості. Слід підкреслити основну ритмічну вартість, після якої іде вступ, і обов'язково зробити затримку перед наступною ритмічною тривалістю. Подріблений афтакт – замах відбувається, коли перший звук дорівнює частині долі такту. Затриманий афтакт використовується для загострення уваги до подальшого звучання з неповної долі. Також цей тип афтактів підкреслює момент різкої зміни динаміки. Затриманий афтакт відрізняється різкістю та швидкістю підйому руки вгору. Далі рука затримується, компенсуючи попереднє прискорення. В залежності від місця розташування в такті, усі афтаки виконуються за рухом долей у схемі.

3. Аналізуючи різні види фермат, слід зосередитися на вивченні фермати на паузі та на тактовій рисці. Здобувачу освіти необхідно усвідомити, що фермата – це важливий елемент музичної мови. Фермата на паузі та на тактовій рисці не загострює увагу на певному звуці, акорді, слові, а навпаки розділяє та відокремлює музичну думку від іншої. Також вона виконує роль психологічної паузи. На паузі – продовжує момент мовчання в музиці. Диригент виконує зняття, що перед паузою, витримує паузу з ферматою та замахом дає вступ. Афтакт виконується попередньою долею до вступу. На тактовій рисці – раптове припинення звучання. Диригент знімає хор, витримує фермату, не тактуючи, затримуючи непорушно руку та замахом до першої долі дає вступ.

Література, методичне та матеріально-технічне забезпечення

заняття:

1. Доронюк В. Л. Курс техніки диригування. Івано-Франківськ : Івано-Франківська обласна друкарня, 2004. 292 с.

2. Кириленко Я. О. Теоретичні та практичні засади диригентської підготовки : навч. посіб. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 108 с.

3. Немцова Л. О. Хорове диригування : навчально-методичний посібник. Чернівці : Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2021. 77 с.

4. Прокулевич О. Основи хорового диригування: навч. посіб. Умань : ФОП Жовтий О. О., 2016. 140 с.

5. Регуліч І. В., Степанюк А. В. Корекція диригентського жесту в реаліях хорового виконання як комунікативний процес. *Нова педагогічна думка: наук. журнал*. Рівне. 2018. № 4(96). С. 169-171.

Форма контролю: засвоєння та виконання практичних завдань на занятті.

Критерії оцінювання: максимально 5 балів.

Індивідуальне заняття № 6-8.

Тема заняття: Ритм, темп і його модифікації. Динаміка. (3 год.)

Мета заняття: набуття нових навиків у показі динаміки та модифікації темпів; оволодіння прийомами показу рухомих нюансів, фразування; вивчення та засвоєння нових ритмічних особливостей – синкоп.

План заняття:

1. Оволодіти прийомами показу динаміки, зміни амплітуди жесту, позиційність рук. Удосконалення навичками показу рухомих нюансів, прийоми фразування.

2. Опрацювання та засвоєння ритмічного малюнку – синкопи. Показ її у різних варіантах в диригентському жесті.

3. Розуміння відмінних особливостей акцентів та раптових динамічних вказівників – *sf*.

Методичні рекомендації до проведення заняття:

1. На індивідуальних заняттях викладач має змогу допомогти здобувачу освіти засвоїти та оволодіти певними засобами музичної виразності. Наприклад, динаміка є одним з найсильніших емоційних засобів виразності. Діапазон динаміки коливається від *ppp* до *fff*. Тому, завдання диригента полягає в тому, щоб правильно та логічно вибудувати динамічний план твору, використовуючи мануальну техніку диригування. Поступова зміна динаміки супроводжується підготовленим жестом від одного вказівника гучності до іншого. Раптова ж зміна динаміки (сила звучання змінюється раптово), немає елементу підготовки та відбувається контрастним зіставленням гучності звучання. При стійкій динаміці позиція рук диригента не змінюється, рухається плавно, рівномірно протягом однієї музичної побудови. Поступова зміна динаміка в бік збільшення гучності супроводжується поступовою зміною амплітуди жесту, переходом руки від більш низької позиції у більш високу, закличним жестом лівої руки з поступовим накопиченням енергії. І навпаки – при зменшенні сили гучності, диригент поступово зменшує амплітуду жесту, переміщає рух з високої позиції в більш низьку та змінює положення лівої руки, яка ніби приглушає хор. Кисть лівої руки – відкрита та поступово рухається зверху вниз та до корпусу. При виконанні рухомих нюансів завжди слід пам'ятати про перспективу розвитку музичної фрази, працювати над її розвитком та цілісністю.

2. Ритмічною складністю на початковому етапі навчання є синкопа. **Синкопа** – це перенесення акценту з сильної долі на слабку. Вона виникає, коли звук з'являється на слабкій частині долі, продовжується і на наступній сильній. Розрізняють два види синкоп: внутрішньо-тактову та міжтактову. Вона додає особливе ритмічне і динамічне забарвлення. Диригентський жест, при виконанні синкопи, відображає звук пізніше, ніж звичайний жест, а тому він є несподіваним, непідготовленим, але має вольовий імпульс, виконуючи чітко та енергійне відбиття від попередньої

частки долі із затриманим ауфтактом. Синкопа і є ауфтактом до наступної долі, тому перед ним завжди повинна бути зупинка. Синкопа, яка припадає на лічильну долю, схожа на виконання акценту. Їй також властивий чіткий ауфтакт, більш активний дольовий рух у точну та тверду точку. У кантиленних творах удар, що визначає синкопу, слід виконувати м'яко, а відбиття після нього – спокійно. Також є синкопи, які здійснюються за допомогою відведення ліктів між попереднім та наступним наголошеним ударом.

3. Важливим художнім елементом мануальної техніки диригента є акцент. Це підкреслення, наголошення, виділення звуку, який виконується точним та чітким жестом. Акцент характеризується максимальною виразністю, гостротою. Сила та насиченість акценту залежить від основного нюансу. Акценти потребують особливого підготовчого жесту. Важливо розуміти різницю між акцентами та раптовими змінами динаміки.

Sf – несподівано різке динамічне акцентування звуку, акорду, що вимагає миттєвої реакції диригента. Відбувається від м'яких плавних рухів до м'язової напруги, від малих за амплітудою до енергійних, від низької позиції рук у високу. Отож, для раптового нюансу необхідний енергійний ауфтакт до форте, попередньо не змінюючи динаміки звучання. Цей контрастний нюанс найкраще передати різкою зміною об'єму жесту і площини тактування, а також різким відведенням рук від корпусу. Для виразного показу *sforzando* та акцентів застосовується скорочений ауфтакт. Він відрізняється різкою, енергійною віддачою, що й викликає активну атаку звуку. Сила акцентів залежить від динаміки у творі, *sforzando* у тихій динаміці – легкий укол, а *sforzando* на форте – масивний удар.

**Література, методичне та матеріально-технічне забезпечення
заняття:**

1. Доронюк В. Л. Курс техніки диригування. Івано-Франківськ : Івано-Франківська обласна друкарня, 2004. 292 с.
2. Кириленко Я. О. Теоретичні та практичні засади диригентської підготовки : навч. посіб. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 108 с.
3. Немцова Л. О. Хорове диригування : навчально-методичний посібник. Чернівці : Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2021. 77 с.
4. Прокулевич О. Основи хорового диригування: навч. посіб. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2016. 140 с.
5. Шумська Л. Ю. Хорове диригування : навчальний посібник. Ніжин : НДУ імені Миколи Гоголя, 2011. 176 с.

Форма контролю: демонстрація набутих навиків на занятті.

Критерії оцінювання: максимально 5 балів

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ VI:
ДИНАМІКА ТА ЗВУКОВЕДЕННЯ В ДИРИГЕНТСЬКОМУ ЖЕСТІ

Тема 16. Характер диригентського жесту, загальні принципи.

Індивідуальне заняття № 10-12.

Тема заняття: Розподіл функцій та незалежність рук у диригуванні. Динаміка та зміни темпу. Відпрацювання навичок показу вступів та зняття звучання, звуковедення, емоційного забарвлення жесту. Прийоми показу фразування та вступу в різних темпах і динамічних відтінках. (3 год.)

Мета заняття: поглиблення та удосконалення навичок, технічних прийомів для розвитку мануальної техніки диригента; усвідомлення емоційного значення та забарвлення диригентського жесту.

План заняття:

1. Визначити основні аспекти к розвитку диференціації функцій рук. Оволодіння навиками показу динаміки та зміни темпів.
2. Прийоми ведення звуку та його вплив на характер диригентського жесту.
3. Важливість фразування у формуванні цілісного сприйняття хорового твору. Вибір диригентських прийомів для вираження музичної фрази.

Методичні рекомендації до проведення заняття:

1. Усвідомлення самостійності функцій рук для передачі змісту хорового твору. В диригуванні слід розмежовувати завдання для лівої та правої рук.

Права рука – метрична, тактує, керуючи технічним та виразним характером виконання.

Ліва рука – емоційна, вокальна, зображальна. Вона подає сигнали для вступу та зняття звучання, показує витримані звуки, зупиняючись на

звуці, акорді. Уміє правильно показати динамічні нюанси та характерні особливості настрою, фразування. Розмежування функцій рук дозволяє диригенту професійно та виразно досягнути задуму, розвивати координацію та оволодіти мануальною технікою.

Прийоми передачі динаміки та темпів дасть змогу проявити усі відтінки виконання твору. Показуючи рухомі нюанси, наприклад *crescendo*, диригент починає рух м'якими, компактними жестами, використовуючи кисть. Поступово розширюючи рухи в об'ємі, змінює амплітуду та позицію. Також *crescendo* виконується лівою рукою, перевертаючи її (на схованому лікті) та ведучи по діагоналі від корпусу вперед та дещо вгору. Права ж рука в цей час тактує, набираючи обертів, відповідних до зміни нюансу – збільшуючи об'єм схеми тактування та яскравість точок, проявивши диригентську волю. *Diminuendo* рухається в протилежному напрямку. Від лінії очей ліва рука рухається вниз, ніби ковзаючи по вертикальній площині. Поступово зменшуючи амплітуду жесту та змінюючи характер виконання точок в правій руці. М'якими рухами слід завершити фразу. При показі поступової зміни динаміки завжди слід пам'ятати про відчуття внутрішньої дольової пульсації.

Агогіка – це короткочасне відхилення від темпу, що вимагає від диригента певних професійних вмінь та навичок. При раптових змінах у темпах необхідно обов'язково попередити хористів ауфтактом. При поступовому прискоренні, зменшується амплітуда жесту. За рахунок прискорення рухів вгору вниз, прискорення відбиттів після чіткої точки. Рука рухається швидше від долі до долі. Поступове ж заповільнення досягається зворотнім прийомом. Рука затримується в точці, а ауфтакт до наступної долі вимагає більше часу та затримки, тим самим демонструючи уповільнення темпу. При переході від повільного темпу до швидкого необхідно зробити чіткий та зрозумілий ауфтакт та зменшити дольові рухи. Важливо не скорочувати останню долю та виконати ауфтакт в новому темпі. Важливо пам'ятати, внутрішня пульсація – незамінний

помічник при темпових змінах. Швидкість афтакту до наступної долі і визначає новий темп; першу долю нового темпу слід виконати синхронно та підкреслити точку, ніби затримуючись в ній.

2. Необхідно засвоїти, що від прийому ведення звуку залежить характер виконання твору. Жест легато змінюється, залежно від динаміки та темпу твору. *Legato* на форте показується великим, насиченим жестом, усією рукою від плеча. На піано амплітуда рухів зменшується, а жест полегшується. Головне пам'ятати, що усі частини рук, при диригуванні на легато, мають бути вільні та рухливі. Точка завжди лишається дотиком або натиском, а міждольові афтаки рівномірні та зв'язні. *Non legato* є протилежним штрихом. Характеризується ясним розмежуванням долей, наявністю твердих точок та переривчастих відбиттів, прискоренням дольового руху. Цей прийом виконується зібраною рукою. Слід пам'ятати, що показ звуковедення в хорovому диригуванні - це надзвичайно важлива складова, яка допомагає диригенту досягти бажаного звучання хору. Звуковедення є способом підсилити комунікацію між диригентом і хористами, допомагаючи їм спільно створити вражаюче та емоційне виконання. Емоційне забарвлення диригентського жесту може бути багатогранним. Кожен жест, рух або міміка відображає внутрішній стан та інтерпретацію музики диригента. Наприклад, рухи можуть бути енергійними та виразними під час напружених моментів або ж ніжними та плавними під час ліричних епізодів. Також, через жести можна передати напруженість, радість, сум, драматичність та багато інших емоцій, які диригент хоче передати диригент виконавцям та слухачам. Вираз обличчя та жести рук можуть віддавати емоції радості, суму, величезної напруги або ж внутрішньої гармонії. Усі ці елементи допомагають диригенту та хористам спільно втілити емоційне забарвлення твору.

3. Удосконалення мануальної техніки диригента неможливе без засвоєння принципів фразування. Кожна музична фраза має свою змістовність та вершину – кульмінацію, яка співпадає з наголосами в

літературному тексті. Момент кульмінації виконується найбільш значуще – динамічно, підкреслено. Після цього, фраза затихає та виконується природно, тихіше, спокійніше. Показ фразування важливий для створення звучання, яке відображає логіку, емоції та структуру музичного твору. Використання мануальної техніки допомагає диригенту показати хористам моменти початку і завершення музичної фрази. Отож, слід ретельно проаналізувати партитуру та визначити структуру та будову, де починаються та закінчуються музичні фрази. Це може бути визначено ритмічними, гармонічними або мелодичними змінами. Зазвичай, диригент позиційно зводить руки, щоб вказати початок фрази, і розкриває їх або закінчує жестом, щоб позначити кінець. Необхідно уникати паралельності в жести. Для розвитку та цілісності музичної фрази треба використати усі навички мануальної техніки: зміну амплітуди жесту, позиційність, рухомі нюанси, показ динаміки, звуковедення, міміку, емоційне забарвлення диригентського жесту, зв'язок музики та літературного тексту.

Література, методичне та матеріально-технічне забезпечення заняття:

1. Доронюк В. Л. Курс техніки диригування. Івано-Франківськ : Івано-Франківська обласна друкарня, 2004. 292 с.
2. Кириленко Я. О. Теоретичні та практичні засади диригентської підготовки : навч. посіб. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 108 с.
3. Кокарева Е. О. Основи диригентської підготовки : навч. – метод. Посібник. Кривий Ріг : КП ДВНЗ «КНУ», 2015. 232 с.
4. Кухарик Г. М., Науменко М. О. Виразність диригентського жесту : методичні рекомендації для самостійної роботи студентів. Луцьк : КЗВО «Луцький педагогічний коледж» ВОР, 2020. 33 с.

Форма контролю: виконання індивідуальних практичних завдань на занятті.

Критерії оцінювання: максимально 5 балів

Тема 17. Хорова партитура – аналіз і вивчення.

Індивідуальне заняття № 13-14.

Тема заняття: Удосконалення гри хорової партитури, спів голосів з тактуванням та переходом з одного голосу у другий, аналіз хорової партитури з точки зору стилю композитора, поетичного тексту, ладотонального плану, особливостей мелодичної та гармонічної мови та метроритму (2 год.)

Мета заняття: розвиток аналітичного мислення здобувача освіти, щодо застосування практичних умінь та навичок у відтворенні хорової партитури.

План заняття:

1. Робота над грою хорової партитури на фортепіано. Удосконалення прийомів для відтворення тембральної палітри.
2. Спів хорових партій з одночасним тактуванням. Уміння перейти з одного голосу у інший .
3. Аналіз хорової партитури. Історико-стилістичний, музично-теоретичний, вокально-хоровий аналіз твору.

Методичні рекомендації до проведення заняття:

1. На індивідуальних заняттях викладач приділяє максимальну увагу грі хорової партитури. При вивченні твору на фортепіано, здобувач освіти повинен особливу увагу звернути на наближення інструментального звучання до хорового. Необхідно внутрішньо прослуховувати кожну партію, обрати зручну аплікатуру, щоб не порушувати елементи хорової звучності. Проаналізувати динаміку хорової партитури і забезпечити відтворення відповідних градацій гучності для

підкреслення виразності. Працювати над точністю ритміки та артикуляції, особливо в поліфонічних епізодах. Розуміти взаємодію між хоровими голосами та їх відтворення на фортепіано, дотримуючись балансу та важливості кожного голосу. Удосконалювати звуковедення, фразування та працювати над зміною темпу відповідно до настрою і характеру партитури, зберігаючи пульсацію. Глибоко розуміти емоційний зміст твору та передавати його через гру на фортепіано. Обрати темп, який підкреслить характер та настрої твору, дотримуючись при цьому ритмічної стабільності та чітких вказівок композитора.

2. Важливою складовою при розучуванні хорових партій є чистота інтонування. Чиста інтонація – це результат уважної, клопіткої роботи над музичним матеріалом, розвитку слухової чутливості та ретельної координації між слухом та голосом. Для досягнення чистого інтонування хорової партії важливо враховувати такі аспекти: розвивайте в себе слухову чутливість до інтонаційних деталей. Вміння чути різницю між правильною та неправильною нотою – основа чистого інтонування; розуміння гармонічної структури допомагає уникати зіткнення дисонансів та підтримувати правильну інтонацію при вивченні усіх голосів; пам'ятати, що тоніка та домінанта є ключовими функціями, які впливають на інтонацію; на початковому етапі розучування можна використати фортепіано для корекції тону для чистоти інтонування; виокремити специфічні інтонаційні особливості для конкретних музичних фраз та поетичного виразу твору; удосконалювати свої вміння застосовуючи перехід з одного голосу в інший.

3. Використовуючи методичну літературу та аналітичний аспект, зробити історико-стилістичний, музично-теоретичний, вокально-хоровий аналіз хорової партитури. Аналізуючи хорову партитуру, спочатку слід звернутися до стилю композитора. Розгляньте, які жанрові та епохальні впливи він використовує, які стилістичні особливості притаманні його музиці. Також, оцініть відповідність між музикою та поетичним текстом.

Проаналізуйте, як композитор втілює образи та емоції тексту в музику. Які конкретні музичні ефекти для підкреслення значимих моментів та настрою він використовує. Уважно розгляньте ладотональний план. Які відхилення та модуляції використовуються, чи є особливі моменти, які надають музиці унікальний колорит. Наступним етапом буде перехід до мелодичної та гармонічної мови. Які мелодичні лінії та фразування характерні для хору? Чи використовуються багатоголосся та контрапункт? Щодо гармонії, чи є незвичайні акордові послідовності або хроматизми, які допомагають створити особливий характер музики? Які ритмічні схеми використовуються в музиці? Чи є особливі ритмічні побудови або зміни темпу, які підсилюють динаміку та виразність виконання? Загалом, аналізуючи хорову партитуру, важливо розглядати її з усіх зазначених точок зору, щоб зрозуміти, як композитор створює єдине художнє ціле з поетичного тексту та музичної палітри.

Література, методичне та матеріально-технічне забезпечення заняття:

1. Доронюк В. Л., Серганюк Л. І., Серганюк Ю. М. Диригент шкільного хору : навч. посібник. Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, 2010. 513 с.
2. Коломоєць О. М. Хорознавство : навч. посібник. Київ : Либідь, 2001. 168 с.
3. На крилах «Мрії»: збірка хорових творів / упоряд. Б. Дерев'янка. Львів, 2005. 225 с.
4. Світайло С. В. Методика роботи з дитячим хоровим колективом : навчально-методичний посібник. Київ : Унів. Коледж Київського ун-ту ім. Бориса Грінченка, 2016. 140 с.
5. Серганюк Л. І. Методика аналізу хорових творів : навчально-методичний посібник для викладачів і студентів вищих навчальних

закладів. Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет,
Вид. 2, 2020. 161 с.

Форма контролю: гра партитури на фортепіано, спів хорових партій,
аналіз хорової партитури.

Критерії оцінювання: максимально 5 балів.

Тема 18. Методи розучування дитячого пісенного репертуару.

Індивідуальне заняття № 15-17.

Тема заняття: Художній показ пісні, спів під власний супровід двох творів шкільного репертуару (4 клас) та двох творів з дитячого репертуару. (3 год.)

Мета заняття: всебічний розвиток вокально-хорових можливостей здобувача освіти; освоєння завдань – гри на музичних інструментах, вміння акомпанувати.

План заняття:

1. Прослуховування та вокально-слуховий аналіз шкільного та дитячого пісенного репертуару, розучування.
2. Художнє виконання пісень під власний супровід.

Методичні рекомендації до проведення заняття:

1. Ознайомлення з репертуаром відбувається за допомогою: прослуховування пісень, визначення жанру, характеру виконання та теми творів. Необхідно здійснити аналіз літературного тексту та мелодії, визначити основні ідеї. Аналіз мелодії: визначення ритму, інтонації та структури. Обговорення динаміки, зміни структури та ритміки. Вокально-хорова робота передбачає виконання вправ для активізації дихання, чіткої артикуляції та чистої інтонації. Виділення складних словосполучень та

фраз. Вправи на вимову та артикуляцію. Застосування певних рухів-ауфтактів, (кивок голови та показ дихання) жестів та міміки, що підкреслять виразне виконання. Встановлення зв'язку між музичним викладом та змістом пісні. Вивчення мелодії з поетичним текстом та розучування акомпанементу. Тільки вільне володіння інструментом та пісенним матеріалом дасть змогу якісно виконувати дитячий та шкільний пісенний репертуар.

2. Художнє виконання пісень під власний супровід – це процес, який дозволить проявити свою індивідуальність та творчість. У кінцевому результаті, слід якісно вивчили супровід та вокальну частину. Використовувати засоби музичної виразності для втілення художнього змісту пісень. Пам'ятати про техніку дихання, артикуляції та інтонації для досягнення найкращого звучання голосу. Звернути увагу на баланс між інструментом та власним голосом. Особливо необхідним є візуальний контакт із уявними слухачами, та передача їм енергетики та емоційності. Вивчення дитячого та шкільного репертуару дозволяє здобувачу освіти накопичити багаж знань, умінь, навичок, репертуару для подальшої роботи в дитячому колективі.

Література, методичне та матеріально-технічне забезпечення заняття:

1. Доронюк В. Л., Серганюк Л. І., Серганюк Ю. М. Диригент шкільного хору : навч. посібник. Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, 2010. 513 с.

2. На крилах «Мрії»: збірка хорових творів / упоряд. Б. Дерев'янка. Львів, 2005. 225 с.

3. Світайло С. В. Методика роботи з дитячим хоровим колективом : навчально-методичний посібник. Київ : Унів. Коледж Київського ун-ту ім. Бориса Грінченка, 2016. 140 с.

Форма контролю: демонстрація розучування та виконання шкільного та дитячого пісенного репертуару.

Критерії оцінювання: максимально 5 балів.

II КУРС

4 семестр

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ VII:

ДИРИГУВАННЯ В ПОВІЛЬНИХ ТА ШВИДКИХ ТЕМПАХ

Тема 19. Диригування творів у різних темпах та розмірах 2/2, 3/2, «*alla breve*».

Індивідуальне заняття № 1-3.

Тема заняття: Удосконалення навичок техніки диригування, вивчення розмірів 2/2, 3/2, та «*alla breve*» в розмірі 4/4. Диференціація рухливих функцій рук. Тактування в швидких та повільних темпах, загальні правила пристосування схем диригування та їхніх варіантів до різних розмірів (3 год.)

Мета заняття: визначення головних особливостей структури дводольної, тридольної сітки тактування відповідно до вивчення розмірів 2/2, 3/2 та «*alla breve*»; їхнє практичне відпрацювання з використанням принципу подвоєння долей, у випадку зміни темпу та при агогічних відхиленнях; узагальнення здобутих раніше знань з циклу музично-теоретичної підготовки.

План заняття:

1. Теоретичний аналіз науково-методичного матеріалу з теми поточного заняття, написання опорного конспекту, графічне зображення відповідних диригентських схем – 2/2, 3/2, «*alla breve*».

2. Практичне відпрацювання дводольної та тридольної сітки тактування з використанням принципу «подвоєння» схематичних долей, підбір належних технічних виконавських прийомів та методів для успішного оволодіння здобувачем освіти нового матеріалу.

3. Систематизація знань із розглянутих раніше музично-теоретичних питань, з'ясування співвідношення диригентського жесту

(його широти, амплітуди та м'язової сили) до темпу обраного музичного твору.

4. Вибір відповідного програмового матеріалу з урахуванням виконавських можливостей здобувача освіти, ступеню його фахової підготовки та поставлених дидактичних завдань.

Література, методичне та матеріально-технічне забезпечення заняття:

1. Колеса М. Ф. Основи техніки диригування. Київ : Музична Україна, 1973. 207 с.

2. Немцова Л. О. Хорове диригування : навчально-методичний посібник. Чернівці : Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2021. 77 с.

3. Прокулевич О. В. Основи хорового диригування : навч. посіб. Умань : ФОП Жовтий О. О., 2016. 140 с.

4. Стефіна Н. В. Хрестоматія з хорового диригування. Випуск III (у шести частинах). Частина третя : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Суми : видавничо-виробниче підприємство «Мрія», 2015. 561 с.

5. Шумська Л. Ю. Хорове диригування : навч. посіб. Вид. 2-ге, допов. та переробл. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 105 с.

6. Яців Я. П. Теоретичний матеріал у презентаціях : методичні матеріали з навчальної дисципліни «Диригування та читання партитур». Київ : державний науково-методичний центр змісту культурно-мистецької освіти, 2020. 96 с.

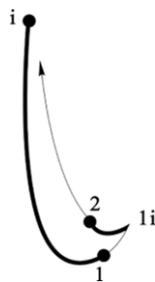
Методичні рекомендації до проведення заняття:

1. Опрацювання теоретичного науково-методичного матеріалу з обраної теми поточного заняття, написання опорного конспекту (приклад

додається), графічне зображення відповідних диригентських схем – $2/2$, $3/2$, «alla breve».

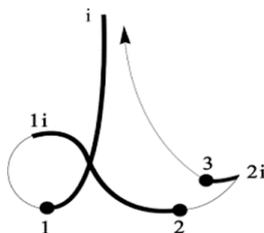
Розміри $2/2$ та $3/2$ належать до групи «простих» (оскільки мають одну сильну долю) та диригуються за відповідними диригентськими схемами. Їхня відмінність від аналогічних розмірів ($2/4$, $2/8$, $3/4$, $3/8$) полягає в різниці тривалості метричної одиниці, в цьому разі – половинної, тобто це означає, що кожен такт у сумі буде мати дві ($2/2$) або три ($3/2$) половинні тривалості.

Розмір $2/2$ диригується за дводольною сіткою тактування: 1 доля – сильна, 2 доля – слабка.

(графічне зображення дводольної сітки тактування)

Розмір $3/2$ диригується за тридольною сіткою тактування: 1 доля – сильна, 2 і 3 – слабкі.

(графічне зображення тридольної сітки тактування)

Поняття про «**alla breve**» (C) в науково-методичній літературі трактується як позначення тактового розміру, швидке виконання дводольних метрів, у яких рахунок ведеться не четвертними, а половинними ритмічними тривалостями. В хоровій літературі воно

позначається за допомогою відповідного символу «C» та диригується за дводольною сіткою тактування.

Під час диригування розмірів $2/2$, $3/2$ та «alla breve» необхідно пам'ятати, що диригентська схема може видозмінюватися залежно від темпу обраного музичного твору. В повільних темпах з метою досконалого метро-ритмічного ансамблевого узгодження виникає потреба в подвоєнні жестом кожної долі схеми. Подвоєння виконуються в тому ж напрямку, що й основні долі, ніби продовжуючи їхнє звучання. При цьому, допоміжні диригентські рухи повинні бути коротшими й полегшеними, якщо вони не потребують спеціального виділення. Диригування цих розмірів ($2/2$, $3/2$, «alla breve») у рухливих та швидких темпах відбуватиметься без змін.

Розмір $2/2$. При диригуванні цього розміру за основу маємо принцип дводольної схеми. В залежності від темпу, характеру твору, показника метроному розмір $2/2$ може диригуватися з дробленням чи без нього. Якщо в розмірі $2/2$ показник метроному виражається половинною нотою, то кожній схематичній одиниці (помаху) буде відповідати половинна нота; у схемі буде тільки два рухи (угору і вниз). Якщо показник метроному – четверть, – розмір $2/2$ потрібно диригувати з дробленням кожної схематичної долі четвертними: перший рух руки на кожен одиницю схеми є основним і повинен бути більш сильним та активним, ніж другий, допоміжний рух. Розмір $3/2$. Твори у такому розмірі диригуються за тридольною схемою. Все виконується аналогічно розміру $2/2$.

2. Практичне відпрацювання дводольної та тридольної сітки тактування з використанням принципу «подвоєння» схематичних долей, підбір належних технічних виконавських прийомів і методів для успішного оволодіння здобувачем освіти нового матеріалу.

3. Усну перевірку та аналіз знань з вивчених (опрацьованих раніше) музично-теоретичних питань, зокрема визначення понять засобів музичної виразності та їхню класифікацію, різновиди музичних темпів (повільні,

помірні та швидкі). Роботу над співвідношенням диригентського жесту, його широти, амплітуди та м'язової сили залежно від темпу обраного музичного твору.

4. Вибір відповідного програмового матеріалу з урахуванням виконавських можливостей здобувача освіти, ступеню його фахової підготовки та поставлених дидактичних завдань. Здійснення усного аналізу обраних хорових творів (з музичним супроводом та a capella), деталізація їхніх технічних/виконавських особливостей. Диригування в розмірах 2/2, 3/2, «*alla breve*» в умовах зміни темпових показників та з використанням принципу подвоєння.

Форма контролю: виконання індивідуальних практичних завдань на занятті.

Критерії оцінювання: максимально 5 балів.

Тема 20. Штрихи, темпи, динаміка.

Індивідуальне заняття № 4-6.

Тема заняття: Диригування творів із використанням звуковедення legato та non legato. Ознайомлення зі штрихами (staccato, marcato) як способами ведення звуку. Контрастна динаміка, удосконалення прийомів показу фразування. Прийоми вступу в різних динамічних відтінках та темпах. (3 год.)

Мета заняття: формування практичних вмінь та навичок щодо вибору належного диригентського жесту з урахуванням наступних засобів музичної виразності – штриху, темпу та динаміки; систематизація технічних виконавських методів та прийомів задля здійснення ефективної практичної діяльності.

План заняття:

1. Систематизація та узагальнення теоретичних знань здобувача освіти щодо визначення понять засобів музичної виразності.

2. Виконання штрихів – *legato, non legato, staccato* в диригентському жесті, розуміння його технічних та виконавських особливостей, початкова робота над формуванням звуковедення.

3. Диригування творів з рухомою динамікою (*crescendo, diminuendo*) та раптовою її зміною (*sf, subito p*). Опрацювання зміни позиції, діапазону рук, амплітуди диригентського жесту.

4. Диригування творів у різних темпових показниках (*largo, lento, adagio, moderato, allegro, presto*) та при агогічних відхиленнях чи зміні темпу (*piu mosso, meno mosso, accelerando, ritenuto*).

Література, методичне та матеріально-технічне забезпечення заняття:

1. Голючек М. С. Основні прийоми володіння технікою диригування : навч.- метод. посіб. Київ : ДНМЦЗКМО, 2020. 75 с.

2. Козій О. М. Методика формування образно-інтонаційних навичок студентів педагогічних коледжів у процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2015. 20 с.

3. Ніколаєнко П. М. Теорія і методика початкового навчання диригування майбутніх учителів музики. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. 192 с.

4. Растригіна А. Формування фахових компетенцій у класі хорового диригування як основа професіоналізму майбутнього педагога-музиканта. *Молодь і ринок*. №10, 2012. С. 11-14.

5. Ярошенко І. В. Інтерпретаційна система у формуванні художньо-виконавської майстерності диригента : методичні рекомендації. Київ : Білий Тигр, 2015. 39 с.

Методичні рекомендації до проведення заняття:

1. Систематизація та узагальнення теоретичних знань здобувача освіти щодо визначення понять засобів музичної виразності. Починаючи від початку навчання, здобувачі освіти неодноразово використовували поняття динаміки, штриху та темпу у своїй практичній діяльності не лише в рамках вивчення дисципліни «хорове диригування», а й інших предметів циклу професійної підготовки. Під час проведення поточного заняття необхідно структурувати здобуту раніше інформацію та частково її доповнити.

2. Практичне виконання штрихів – *legato*, *non legato*, *staccato*, диференціація диригентського жесту, його технічних та виконавських особливостей. Проведення початкової роботи над формуванням звуковедення.

Звуковедення – це складний процес, який вимагає поглибленої роботи над засвоєнням різних засобів ведення звуку. Починати роботу варто з опанування штриху *legato* (зв'язно), оскільки він є найлегшим для відтворення та розуміння. Прийом показу *legato* в процесі диригування характеризується наступними рисами: плавним поєднанням усіх рухів між собою; використанням способу горизонтального ведення звуку; наповненим диригентським жестом, який несе в собі певну вагу та значення. Залежно від динаміки хорового твору амплітуда диригентських рухів під час виконання штриху *legato* буде змінюватися в бік розширення (збільшення сили звучання) та звуження (зменшення сили звучання).

Виконання штриху *non legato* (не зв'язно) дещо відрізнятиметься від попереднього, оскільки його основними характеристиками є чітке розмежування долей, наявність твердих опорних точок та прямі різкі лінії. Для технічного виконання цього прийому кисть повинна бути зібраною та фіксованою. Плече та плечовий суглоб повинен бути вільним, не затиснутим.

Штрих *staccato* означає уривчасто, не зв'язно, гранично гостро та виконується прямо протилежно до попередніх. Рухи здійснюються швидко, чітко, за допомогою кистьового поштовху.

3. Диригування творів з елементами стійкої, рухомої (*crescendo*, *diminuendo*) та раптової (*sf*, *sub.p*) динаміки. Динаміка – один із головних засобів музичної виразності, що безпосередньо впливає на слухача та визначається художнім змістом музичного твору. За своїми характеристиками вона поділяється на стійку (та, що не змінюється або майже не змінюється протягом твору), рухому (плавний підготовлений перехід від одного ступеню гучності до іншого, як у бік збільшення (*crescendo*), так і в бік зменшення (*diminuendo*) та раптову (сила звучання змінюється несподівано без попередньої підготовки та має контрастний характер). Розвиток мануальної техніки є первинною ланкою професійної підготовки до роботи з художньо-образним змістом музичного твору, тому під час диригування важливо пояснити технічну різницю виконання динаміки в процесі диригування. Стійка динаміка характеризується сталістю позиції рук диригента, широти амплітуди та енергії диригентського жесту. Рухома динаміка вимагає поступового збільшення або зменшення амплітуди жесту, його широти та м'язової сили, зміни параметрів постановки рук, використання відповідного допоміжного жесту в лівій руці (залежно від того, чи збільшується сила звучання, чи навпаки). Раптова зміна динамічного плану потребує миттєвої перебудови всього диригентського апарату, організовується завдяки міждольовому та контрастному афтактам. Під час практичного відпрацювання варто пам'ятати, що зміна динаміки повинна відобразитися не тільки в руках диригента, а й доповнюватися відповідною мімікою та емоційним забарвленням задля того, щоб правильно донести художній зміст твору до виконавського колективу.

4. Диригування творів у різних темпових показниках (*largo, lento, adagio, moderato, allegro, presto*) та при агогічних відхиленнях чи зміні темпу (*piu mosso, meno mosso, accelerando, ritenuto*).

Поняття темпу трактується як швидкість виконання музичних творів та поділяється на три групи:

повільні темпи:

lento – протяжно;

largo – широко;

grave – важко;

adagio – повільно, спокійно;

помірні темпи:

moderato – помірно;

sostenuto – стримано;

non troppo – не дуже;

andante – спокійно (кроком);

швидкі темпи:

allegretto – пожвавлено;

allegro – весело, радісно, швидко;

vivo – жваво; *vivace* – швидко, жваво;

presto – дуже швидко.

Амплітуда диригентського жесту безпосередньо пов'язана з показом визначеного темпу. Диригентське виконання в повільних та дуже повільних темпах потребує певної підготовки, відчуття пульсації внутрішнім слухом, спостерігається тенденція до подвоєння або дроблення жесту. При раптовій зміні темпу головним завданням диригента є чіткий показ ауфтакту (замаху). Поступове збільшення темпу характеризується зменшенням амплітуди рухів, а поступове зменшення виконується зворотнім прийомом. В умовах виконання швидкого темпу диригент повинен розуміти перспективу подальшого музичного розвитку, правильно розподіляти м'язове навантаження та уникати скутості чи

стискання диригентського апарату, що є суттєвим технічним недоліком. Основними методичними прийомами під час диригування в швидких темпах є:

- точне трактування конкретного темпу, вивіреність його метричного показнику;
- застосування ліктьової техніки та здійснення рухів за допомогою усієї руки, починаючи від плечового суглобу, винятково в кульмінаційних моментах.

Форма контролю: виконання індивідуальних практичних завдань на занятті.

Критерії оцінювання: максимально 5 балів.

Тема 21. Удосконалення навичок керування динамікою.

Індивідуальне заняття № 7-9.

Тема заняття: Залежність м'язової активності диригентського апарату та роль корпусу щодо показу динамічних відтінків. Довготривала рухома динаміка. Аналіз динамічного плану хорових творів, що диригуються. (3 год.)

Мета заняття: розвиток мануальної диригентської техніки здобувача освіти, закріплення отриманих раніше теоретичних знань та практичних навичок показу динаміки, її різновидів, організація та підготовка студента до самостійної виконавської діяльності, що зорієнтована на подальше використання набутих вмінь у практичній роботі з вокально-хоровими колективами.

План заняття:

1. Продовження формування мануальної диригентської техніки здобувача освіти, закріплення дидактичних прийомів та методів роботи.

2. Перевірка теоретичних знань та практичних навичок здобувача освіти, оволодіння темою змістового модуля.

3. Підготовка здобувача освіти до здачі змістового модуля VII: диригування творів у повільних та швидких темпах у формі контрольного заняття.

Література, методичне та матеріально-технічне забезпечення заняття:

1. Гречаник Н. І. Диригентсько-хорова підготовка як особливий вид творчої самореалізації майбутнього вчителя музики. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vgnpu_2013_22_10

2. Козир А. Диригентсько-хорова підготовка як основа фахового становлення майбутнього вчителя музики. *Молодь і ринок*. №11. 2011. С. 19-24.

3. Островська Т. В. Підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва до хорової роботи в школі. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. Вип. 7 (218). – Ч. 2. Луганськ, 2011. С. 110-115.

Методичні рекомендації до проведення заняття:

1. Практична робота з формування мануальної диригентської техніки здобувача освіти є системним та комплексним процесом, який продовжується та видозмінюється протягом усього періоду навчання та в подальшій самоосвіті. До головних завдань викладача варто віднести: закріплення дидактичних прийомів та методів роботи, розуміння практичного застосування отриманих знань, підготовка здобувача освіти до майбутньої самостійної виконавської діяльності.

2. Усна перевірка теоретичних знань (питання колоквиуму за 2 курс навчання) та практичних навичок (диригування дводольної та тридольної сітки тактування в розмірах 2/2, 3/2 та «alla breve» з подвоєнням кожної

схематичної долі та без нього; застосування виконавських технічних прийомів показу різної динаміки, темпу та штрихів, аналіз спільних та відмінних рис диригентського жесту) здобувача освіти з приводу успішного засвоєння теми поточного змістового модуля.

3. Підготовка здобувача освіти до здачі змістового модуля VII: диригування творів у повільних та швидких темпах у формі контрольного заняття. Диригування напам'ять двох творів з обраного програмового матеріалу навчальної дисципліни «хорове диригування», один із музичним супроводом, другий – а caprella з використанням розмірів 2/2, 3/2 та «alla breve». Перевірка письмового аналізу хорового твору а caprella, гри хорової партитури та спів хорових партій за допомогою методу сольфеджування (по горизонталі та вертикалі). Виконання під власний супровід творів шкільного та дитячого репертуару з урахуванням вікових та фізіологічних особливостей майбутньої практичної групи учнів (вихованців).

Форма контролю: виконання індивідуальних практичних завдань на занятті.

Критерії оцінювання: максимально 5 балів.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ VIII:
ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ
КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО
МИСТЕЦТВА (НА ПРИКЛАДІ ВИВЧЕННЯ ТА ВИКОНАННЯ ПІСЕНЬ
ШКІЛЬНОГО РЕПЕРТУАРУ)

Тема 22. Формування вокально-слухової компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Індивідуальне заняття № 11-13.

Тема заняття: Прийоми розучування пісні. Використання «робочого» жесту при співі для показу звуковисотності, характеру пісні, фразування. Прийоми диригування однією рукою з одночасною грою вокальних партій на фортепіано (3 год.)

Мета заняття: всебічний аналіз наявних природних даних (музичний слух, пам'ять, уява та вокальні навички) здобувача освіти задля розуміння побудови подальшої педагогічно-практичної роботи; підбір відповідних методичних прийомів та належного музично-педагогічного репертуару для формування вокально-слухових компетентностей майбутнього вчителя музичного мистецтва; розуміння подальшого практичного застосування здобутих умінь та навичок в елементах професійної діяльності.

План заняття:

1. Визначення наявного рівня музичного слуху та вокальної підготовки здобувача освіти за допомогою відповідних методичних прийомів, вибір подальшої педагогічної стратегії розвитку формування необхідних компетентностей.

2. Підбір відповідного методичного та програмового матеріалу задля практичного відпрацювання прийомів і методів вокально-хорової роботи з урахуванням вікової категорії учнів (вихованців), їхніх фізіологічних особливостей тощо.

3. Застосування набутих вмінь і навичок у роботі з програмовим дитячим репертуаром (виявлення складних для виконання інтонаційних елементів, ритмічних та метричних особливостей), транспонування мелодії обраного музичного твору в інші тональності.

4. Робота з практичним використанням «робочого» диригентського жесту під час співу для показу звуковисотності, характеру пісні та фразування. Відпрацювання прийомів диригування однією рукою з одночасною грою вокальних партій на фортепіано.

Література, методичне та матеріально-технічне забезпечення заняття:

1. Антонюк В. Г. Вокальна педагогіка (сольний спів) : підручник. Вид. 3-тє. Київ, 2017. 218 с.

2. Бриліна В. Л., Ставінська Л. М. Вокальна професійна підготовка вчителя музики : методичний посібник для викладачів та студентів вищих педагогічних і мистецьких закладів. Вінниця: НОВА КНИГА, 2013. 120 с.

3. Дорошок В. Д., Сливацький М. Ю. Основи вокально-педагогічної творчості вчителя музики. Івано-Франківськ, 2007. 158 с.

4. Липа І. Ю. Підготовка студентів до вокально-хорової практики у початковій школі. *Гірська школа в умовах реформування системи освіти: компетентнісний вектор* : монографія. Івано-Франківськ, 2018. С. 195–204.

5. Овчаренко Н. А. Професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до вокально-педагогічної діяльності: теорія та методологія : монографія. Кривий Ріг, 2014. 400 с.

6. Прядко О. М. Методика розвитку співацького голосу у майбутніх педагогів-музикантів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к-та. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2009. 22 с.

7. Ткаченко Т. Формування вокально-сценічної культури студентів мистецьких факультетів педагогічних вузів : монографія. Харків, 2016. 307 с.

Методичні рекомендації до проведення заняття:

1. Визначення наявного рівня музичного слуху та вокальної підготовки здобувача освіти за допомогою відповідних методичних прийомів, вибір подальшої педагогічної стратегії розвитку формування цих компетентностей. Освітньо-професійна програма здобувачів фахової передвищої освіти спеціальності 014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво) зорієнтована на їхню різнобічну комплексну кваліфікаційну підготовку, яка складається з циклу теоретичних та практичних дисциплін, що формують протягом усього періоду навчання саме ті вміння і навички, які необхідні для їхньої подальшої професійної діяльності. Вокально-слухова компетентність є однією з ключових для майбутнього вчителя музичного мистецтва, тому основою для її успішного формування є реальний аналіз наявних природних даних та розуміння подальшої стратегії роботи із конкретним здобувачем освіти під час навчання.

2. Підбір відповідного методичного та програмового матеріалу для практичного відпрацювання прийомів, методів роботи з вокально-технічними вправами та розспівками з урахуванням вікової категорії учнів (вихованців). Необхідно здійснити спільний аналіз викладача та здобувача освіти з доступних джерел пошуку належного музично-методичного репертуару через наявні бібліотечні фонди, електронні ресурси, авторські навчально-методичні комплекси, репертуарні збірники, що є актуальними в умовах сьогодення орієнтуючись на українських авторів з розумінням заборони використання ворожої літератури (автори російської федерації та республіки білорусь). Аналіз фізіологічних та психологічних особливостей обраної вікової категорії учнів, а саме - навичок співочого

дихання, постави; властивостей дитячого голосу (діапазон, тембр, регістр, примарні звуки, теситура, перехідні зони, атака звуку, голосоведення, дикція та артикуляція).

3. Застосування набутих вмій і навичок у роботі з програмовим дитячим репертуаром (виявлення складних інтонаційних елементів, ритмічних та метричних особливостей для дитячого виконання, транспонування мелодії обраного музичного твору в інші тональності). Опіраючись на здобуті раніше знання з циклу технічних, методичних, виконавських та художніх дисциплін, здобувач освіти повинен правильно підібрати музичний твір, з урахуванням психологічних, вікових та виконавських властивостей голосу, здійснити методичний аналіз обраного твору, виявити інтонаційні, ритмічні, дикційні особливості (труднощі) та обрати належні прийоми і методи для подальшої практичної діяльності (ознайомлення, розучування та закріплення вивчення пісні).

4. Роботу з практичним використанням «робочого» диригентського жесту під час співу для показу звуковисотності, характеру пісні та фразування. Відпрацювання прийомів диригування однією рукою з одночасною грою вокальних партій на фортепіано. Виявлення різновидів диригентського жесту відповідно до технічно-виконавських завдань, застосування «концертного» та «робочого» жестів, розуміння їхньої диференціації, головних відмінностей. Зміна амплітуди, м'язової сили та параметрів постановки рук під час виконання «робочого» жесту залежно від характеру пісні, фразування та звуковисотності. Одночасне поєднання інструментальних, вокальних та диригентсько-технічних навичок для здійснення ефективної репетиційної роботи.

Форма контролю: виконання індивідуальних практичних завдань на занятті.

Критерії оцінювання: максимально 5 балів.

Тема 23. Музично-педагогічний аналіз хорового твору як засіб інтенсифікації аналітичної компетентності.

Індивідуальне заняття № 14-16.

Тема заняття: Музично-педагогічний аналіз твору. Аналіз хорового твору: музично-теоретичний, вокально-хоровий та виконавський (написання анотації). Удосконалення роботи над партитурою. Виконання хорових партитур на фортепіано, спів голосів по горизонталі та вертикалі, спів каденцій. (3 год.)

Мета заняття: визначення рівня фахової підготовки здобувача освіти з музично-теоретичних, історико-стилістичних та практично-методологічних питань; опрацювання головних складових музично-педагогічного аналізу обраного програмового хорового твору; систематизація та вивчення основних етапів написання анотації; закріплення виконавських (інструментальних, вокально-хорових) навичок студента на прикладі гри хорової партитури та співу хорових партій.

План заняття:

1. Визначення наявної музично-теоретичної вокально-хорової підготовки здобувача освіти, аналіз рівня його знань з наступних питань: історії вокально-хорового українського та світового мистецтва, музичної літератури, хорознавства, теорії музики, гармонії та сольфеджіо.
2. Детальний розбір теоретичного аналізу хорового твору, його історико-стилістичної, музично-теоретичної, вокально-хорової та виконавської складових.
3. Здійснення виконавської роботи над обраною хоровою партитурою (гра на фортепіано, спів хорових партій по горизонталі та вертикалі, спів каденцій).
4. Складання усного аналізу хорового твору безпосередньо під час проведення заняття, визначення головних стилістичних, музично-теоретичних та вокально-хорових його особливостей.

Література, методичне та матеріально-технічне забезпечення заняття:

1. Дем'янюк Н. Ю. Основи хорознавства і методики роботи з хором : навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. Вид. 2-е, виправ. і допов. Полтава : Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, 2018. 98 с.
2. Дмитревський Г. А. Хорознавство і керування хором : елементарний курс. Київ, 1961. 95 с.
3. Заболотний І. П. Основи хорознавства : навч. посіб. Суми : ВВП «Мрія-1», 2006. 180 с.
4. Кириленко Я. О. Теоретичні та практичні засади диригентської підготовки : навч. посіб. Київ, 2020. 108 с.
5. Коломоєць О. М. Хорознавство : навч. посіб. Київ : Либідь, 2001. 168 с.
6. Мархлевський А. Ц. Практичні основи роботи в хоровому класі. Київ, 1986. 96 с.
7. Пігров К. С. Керування хором. Київ, 1956. 182 с.
8. Смирнова Т. А. Хорознавство (історія, теорія, методика) : навч. посіб. Харків : ХНПУ, 2018. 212 с.

Методичні рекомендації до проведення заняття:

1. Визначення наявної музично-теоретичної та вокально-хорової підготовки здобувача освіти, аналіз рівня його знань з наступних питань: історії вокально-хорового українського та світового мистецтва, музичної літератури, хорознавства, теорії музики, гармонії та сольфеджіо. Здобувачі освіти, станом на період IV семестру навчання, повинні володіти базовим спектром музично-теоретичної підготовки, яка складається з вивчення ретроспективи становлення вокально-хорового мистецтва в Україні, аналізу досвіду професійної виконавської діяльності видатних хорових діячів, композиторів та колективів, основних положень теорії музичного

мистецтва, гармонії, сольфеджіо та хорознавства. Головним завданням викладача є визначення рівня підготовки студента, його здатності систематизувати здобуті знання, вміння та навички у логічну структуру задля формування його аналітичної компетентності.

2. Опіраючись на здобуті знання, здійснити детальний розбір ключових елементів теоретичного аналізу хорового твору, зокрема історико-стилістичної, музично-теоретичної, вокально-хорової та виконавської складових. Роботу з аналізу хорового твору, яка необхідна для розуміння його структури, художнього змісту та образно-емоційного наповнення, адже від цього залежить формування подальшої репетиційної та концертної діяльності, якість виконання та рівень відтворення авторського задуму, його передача від хорового колективу до слухача. Написання опорного конспекту, щодо структури аналізу хорового твору.

Аналіз хорового твору (анотація) – це розгорнута деталізація головних особливостей, з'ясування яких необхідне для забезпечення ефективної виконавської диригентсько-хорової діяльності. Структура написання анотації містить в собі наступні складові:

I. Історико-стилістичний аналіз:

- загальні відомості про твір (повна назва твору, рік або період написання), визначення його жанру та теми;

- відомості про авторів музики та літературного тексту (за наявності), зокрема ключові біографічні відомості, особливості життєвого шляху та творчий доробок;

- історія створення твору (за наявності);

- аналіз літературного тексту (зміст, будова, тема, ідея, першоджерело).

II. Музично-теоретичний аналіз (визначення засобів музичної виразності, які були використані авторами для передачі характеру та художнього змісту твору):

- музична форма;

- хорова фактура;
- ладо-тональний план;
- динаміка;
- темп, агогічні відхилення;
- метро-ритмічні особливості;
- визначення розміру та відповідної схеми диригування;
- аналіз мелодії,
- характер звуковедення;
- штрих.

III. Вокально-хоровий аналіз:

- визначення типу, виду та складу хору;
- теситурні умови для виконання;
- загальний діапазон всього хору та кожної хорової партії окремо;
- інтонаційні особливостей (ансамбль, стрій);
- дикційних та артикуляційних моментів виконання;
- особливості вокального дихання.

IV. Виконавський аналіз:

- детальний розбір художньо-образного змісту з урахуванням відповідності поєднання музичної фактури та літературного тексту;
- визначення кульмінаційних моментів та фразування;
- особливості застосування диригентського жесту відповідно до характеру та емоційного забарвлення твору, визначення його необхідних параметрів (м'язової сили, амплітуди, широти);
- використання мануальної складової диригування (емоцій та міміки) під час виконання.

3. Здійснення виконавської роботи над обраною хоровою партитурою (гра на фортепіано, спів хорових партій по горизонталі та вертикалі, спів каденцій). Перед проведенням практичної роботи з вокально-хоровим колективом, ознайомленням з обраним музичним репертуаром та здійсненням репетиційної роботи, майбутній керівник

повинен проаналізувати твір згідно з затвердженим планом, який складається з теоретичної та практичної частини, до якої належать гра хорової партитури та спів хорових партій.

Гра партитури необхідна для відтворення специфіки ансамблевого та хорового звучання на фортепіано, слухового аналізу обраного музичного твору, знайомство з музичним та літературним текстом, передачі колективу цілісного реального звучання хорової фактури. Виконання хорової партитури здобувачем освіти повинно відповідати характеру музичного твору, його художньо-емоційному змісту. Не менш важливе значення варто приділити вивченню та відтворенню хорових партій. Виконувати їх слід за допомогою методу сольфеджування або з використанням літературного тексту. Інтонування можливе як по горизонталі (спів однієї партії від початку до кінця), так і по вертикалі (спів акорду знизу догори). Відпрацювання цього етапу роботи потрібно виконувати без інструментальної підтримки за допомогою налаштування камертону.

4. Складання усного аналізу хорового твору безпосередньо під час проведення заняття, визначення головних стилістичних, музично-теоретичних та вокально-хорових його особливостей. Спираючись на здобуті знання, здобувач освіти повинен усно проаналізувати обраний програмний твір відповідно до вище перерахованих пунктів аналізу, зокрема визначити хоровий жанр, тему твору, його авторів, короткий зміст літературного тексту, основні засоби музичної виразності, тип, вид та склад хору, теситурні умови та інтонаційні труднощі, які можуть виникнути під час розучування з вокально-хоровим колективом.

Форма контролю: виконання індивідуальних практичних завдань на занятті.

Критерії оцінювання: максимально 5 балів.

Тема 24. Початкове становлення мануально-управлінської компетентності в процесі виконання шкільного репертуару.

Індивідуальне заняття № 17-19.

Тема заняття: Виконання під власний супровід двох творів шкільного репертуару (5 клас) та двох творів дитячого репертуару. Диригування пісень шкільного репертуару з одночасним виконанням вокальної партії (3 год.)

Мета заняття: визначення змісту понять управління та компетентності; встановлення взаємозв'язку між управлінською та музично-виконавською (науково-педагогічною) діяльністю; формування в здобувачів освіти основних засад мануальної техніки диригування; розвиток професійних практичних навичок на прикладі виконання творів дитячого та шкільного репертуару (під власний супровід або фрагментарно, диригування з одночасним виконанням вокальної партії); аналіз психологічної готовності майбутнього керівника вокально-хорового колективу до здійснення професійної діяльності.

План заняття:

1. З'ясувати зміст понять «управління» та «компетентність», визначити їхні головні функції, обґрунтувати взаємозв'язок між управлінською, виконавською та педагогічною діяльністю.

2. Охарактеризувати структуру диригентського жесту, його параметри та різновиди орієнтуючись на обраний нами програмовий матеріал для практичного відпрацювання здобувачами освіти під час проведення занять у закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО) та дошкільної освіти (ЗДО).

3. Виконання творів шкільного (5 клас) та дитячого репертуару під власний супровід, їхнє диригування з одночасним виконанням вокальної партії. Робота над формуванням характеру, художньо-образного змісту твору з урахуванням вікових та фізіологічних особливостей потенційних учнів (вихованців).

4. Проаналізувати психологічну готовність майбутнього керівника вокально-хорового колективу до здійснення професійної діяльності, підібрати належні педагогічні прийоми для формування комплексу особистісно-вольових якостей здобувача освіти.

Література, методичне та матеріально-технічне забезпечення заняття:

1. Доронюк В. Д., Зваричук Ж. Й. Шкільне Хорознавство : навчальний посібник для викладачів і студентів музичних факультетів вищих навчальних закладів. Івано-Франківськ : ПНУ, 2008. 336 с.

2. Кващук В. Збірник пісень для учнів середніх класів (5-8 клас) : підручник. 2008. 128 с.

3. Коваль Т. Виховання молодших школярів засобами української народної пісні в умовах Нової української школи. *Науковий збірник «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка»*. Том 3, № 27. 202. С. 107-111

4. Кокарева Е. О. Методичні рекомендації щодо самостійної роботи студентів із хоровим твором. Кривий Ріг : СПД Маринченко С. В., 2015. 98 с.

5. Масол Л. М. Мистецтво: підруч. для 5 кл. загальноосвіт. навч. закл. Київ : Генеза, 2015. 144 с.

6. Світайло С. В. Методика роботи з дитячим хоровим колективом : навч.-метод. посібник для студентів. Київ : Унів. коледж Київського ун-ту ім. Бориса Грінченка, 2016. 140 с.

7. Хлебнікова Л. О. Методика хорового співу у початковій школі : методичний посібник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2006. 216 с.

8. Ярмолюк О. В., Шкоба В. А., Степанюк А. В. Хоровий менеджмент як складова підготовки здобувачів фахової вищої освіти до

Методичні рекомендації до проведення заняття:

1. Теоретичне обґрунтування змісту понять «управління» та «компетентності», визначення їхніх головних функцій, пошук спільних рис між управлінською, виконавською та педагогічною діяльністю. Задля успішної та ефективної професійної діяльності за період навчання потрібно сформулювати певний спектр управлінських (організаційних, лідерських) компетентностей, адже комплексна професійна підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва в контексті вивчення навчальної дисципліни «хорове диригування» зазвичай включає в себе розвиток музично-виконавських здібностей та практичних навичок вокально-хорової роботи. Тому важливо обрати відповідні дидактичні прийоми та методи, що допоможуть у формуванні цих якостей та розуміння їхнього подальшого практичного застосування для здобувачів освіти.

2. Повторення схематичної структури диригентського жесту, визначення його параметрів та різновидів орієнтуючись на обраний нами програмовий матеріал для практичного відпрацювання здобувачами освіти під час проведення занять у закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО) та дошкільної освіти (ЗДО). Аналітичний розбір наявних музичних творів, виявлення інтонаційних, метро-ритмічних та інших труднощів, що можуть виникнути під час роботи з дитячим вокально-хоровим колективом (групою).

3. Практичне виконання двох творів шкільного (5 клас) та дитячого репертуару під власний супровід, спів мелодії (за наявності хорових партій), гра акомпанементу, диригування. Відпрацювання базових управлінських елементів – показ моментів вступу та зняття вокальної групи; диригування (гра акомпанементу) з одночасним виконанням

мелодії з урахуванням фізіологічно-вікових особливостей учнів (вихованців) та художньо-образного змісту музичного твору.

4. Аналіз психологічної готовності майбутнього керівника вокально-хорового колективу для здійснення професійної діяльності. Відповідно до аналізу отриманих результатів підібрати ефективні педагогічні прийоми та методи, які будуть націлені на формування комплексу особистісно-вольових якостей здобувача освіти.

Форма контролю: виконання індивідуальних практичних завдань на занятті.

Критерії оцінювання: максимально 5 балів.

РОЗДІЛ II. ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО ПРОВЕДЕННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Змістовий модуль V: Диригентські схеми складних розмірів

Самостійна робота. Тема 13. Вивчення розмірів 6/4 та 6/8 за 6-ти і 2-дольною схемами тактування (3 год.)

Мета заняття: продовжити формування та удосконалення навичок мануальної техніки диригування; навчити виконувати технічні прийоми; сформувані професійні уміння для оволодіння складними диригентськими схемами.

Завдання:

1. Засвоєння 6-дольної схеми тактування «на шість».
2. Засвоєння 6-дольної схеми тактування «на два».
3. Вибір диригентської схеми для втілення складних розмірів.

Література, методичне та матеріально-технічне забезпечення

заняття:

1. Джурко В. Л. Хорове диригування : навчальний посібник. К.: Київський ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. 139 с.
2. Заруба Е., Растригіна А. Хрестоматія з хорового диригування : навчально-методичний посібник для музичних відділень мистецьких факультетів. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2004. 104 с.
3. Немцова Л. О. Хорове диригування : навчально-методичний посібник. Чернівці : Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2021. 77 с.
4. Колоквіум з дисципліни Хорове диригування: завдання для самостійної роботи студентів / упоряд. І. В. Регуліч, В. А. Шкоба, Ю. Л. Масленнікова. Луцьк : Терен. 2018. 28 с.

5. Шумська Л. Ю. Хорове диригування : навчальний посібник. Ніжин : НДУ імені Миколи Гоголя, 2011. 176 с.

Методичні поради до самостійної роботи:

1. У процесі вивчення 6-дольної сітки тактування необхідно пам'ятати, що особливу увагу слід звернути на темпи, пульсацію від яких залежить вибір схеми. Приділити час технічним прийомам реалізації схем складних розмірів. Відпрацювати схему «на шість» в повільному темпі та звуковеденні легато. У шестидольній сітці за основу взяти чотиридольну схему тактування, з подвоєнням першої та третьої долей. Проаналізувати різновид групування, в залежності від методик та наголосів в літературному тексті.

2. При роботі над 6-дольною схемою тактування «на два» необхідно врахувати зміну пульсації. Рух відбувається восьми тривалостями. Слід відпрацювати складний розмір в помірних та швидких темпах з тріольною пульсацією, за 2-дольною схемою. Важливу роль у збереженні ритміки відіграє наголошення сильних долей та чітке збереження тривалостей. 6-дольний розмір (6/8) має більш легкий та танцювальний характер. Тому й рухи диригента повинні бути легкі, пружні, які допоможуть зберегти правильний ритмічний малюнок. На кожен диригентський рух припадає три восьмих ноти. Пам'ятати про різницю між 2/4 та 6/8.

3. Вибір схеми тактування 6-дольного розміру залежить від темпу музичного твору. Швидкий та помірний темп може вимагати менш виділених рухів диригента, щоб підтримувати потрібну ритміку, тоді як повільний темп вимагає від хормейстера розлогого та чіткого жесту. Схема також повинна відображати настрої музичної композиції. Якщо музика має радісний та жвавий характер, то акценти можуть бути виражені більш енергійно, тоді як у творах ліричного, елегантного характеру акценти можуть бути менш виділені. Враховувати також слід і стиль музики та її історичну епоху. Деякі стилі можуть передбачати певні

типи тактування, що відображають їхні особливості. Загалом, вибір схеми тактування в 6-дольному розмірі повинен бути обґрунтований з урахуванням музичних, емоційних та інтерпретаційних аспектів, які сприятимуть вдалому вираженню та виконанню музичного твору.

Форма контролю: демонстрація виконання вправ для засвоєння 6-дольного розміру.

Критерії оцінювання: максимально 3 бали.

Самостійна робота. Тема 14. Внутрішньодольова пульсація. Затриманий ауфтакт. Фермата на паузі та тактовій рисці (5 год.)

Мета заняття: засвоєння відчуття внутрішньої пульсації, робота над розмежуванням функцій рук; виявлення особливостей виконання вступу після основної метричної долі.

Завдання:

1. За допомогою внутрішньої пульсації розвивати вміння відчувати та виразно виражати ритмічну структуру музичних творів під час диригування.
2. Технічне відпрацювання дробленого вступу (вступ після основної метричної долі). Використання затриманого ауфтакту.
3. Формувати вміння відобразити в диригентському жесті фермату на паузі та на тактовій рисці.

Література, методичне та матеріально-технічне забезпечення

заняття:

1. Доронюк В. Л. Курс техніки диригування. Івано-Франківськ : Івано-Франківська обласна друкарня, 2004. 292 с.

2. Кириленко Я. О. Теоретичні та практичні засади диригентської підготовки : навч. посіб. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 108 с.

3. Немцова Л. О. Хорове диригування : навчально-методичний посібник. Чернівці : Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2021. 77 с.

4. Прокулевич О. Основи хорового диригування : навч. посіб. Умань : ФОП Жовтий О. О., 2016. 140 с.

5. Регуліч І. В., Степанюк А. В. Корекція диригентського жесту в реаліях хорового виконання як комунікативний процес. *Нова педагогічна думка: наук. журнал*. Рівне. 2018. № 4(96). С. 169-171.

Методичні поради до самостійної роботи:

1. Внутрішньодольова пульсація в диригуванні – це концепція, яка використовується в музичній диригентській практиці. Вона вказує на ритмічну і емоційну пульсацію музики в межах кожного такту або музичної фрази. Диригент може використовувати внутрішньодольову пульсацію, щоб надати музиці більш виразний та емоційний зміст, звертаючи увагу на нюанси і динаміку кожної ноти або акорду. Це допомагає створити більш глибокий та точний виконавський план. Рекомендується для розвитку внутрішньої пульсації займатися систематично та самостійно. Пропонується прослуховування різноманітних хорових творів з виразним ритмом, проаналізувати ритмічну структуру твору та виділення основних фігур, практикувати відтворення пульсації уявно через ритмічні елементи, вміти поєднувати динаміку з ритмікою для виразності, розвивати вміння відчувати та передавати внутрішню пульсацію у музичному виконанні.

2. Затриманий ауфтакт – це важливий ритмічний прийом в диригуванні, що додає особливу експресивність і напруженість. Це складний диригентський жест, який вимагає посиленої уваги від здобувача освіти. Початок звучання після основної метричної долі

показується чітким та рішучим диригентським жестом. Момент початку відзначається швидкісним підняттям руки із затримкою для компенсації попереднього прискорення, після чого відбувається плавний перехід до активного музичного виконання. Ключові аспекти – координація та синхронізація колективу, збереження ритму, темпу, динаміки та відтворення виразності звучання. Для диригента важливо вказати точний момент початку, підготувати хористів і забезпечити плавний перехід до активної фази. Важливо відпрацювати цей своєрідний замах до автоматизму, пам'ятаючи, що це вступ з неповної метричної долі. У випадку, коли вступ має бути ближче до попередньої долі, ніж до наступної, треба більше уваги звернути на попередню, окреслити її різкіше. Такий прийом застосовується тоді, коли вступ починається на рівній відстані від обох долей. Якщо вступ припадає на частину долі, основну увагу диригент концентрує на наступній долі, точно підкреслюючи її початок.

3. Виконання фермати на паузі та тактовій рисці в диригуванні вимагає від диригента вміння точно передати свої інструкції та наміри хористам та контролювати ритмічний та виразовий аспекти виконання. Фермата в музиці позначає затримку ноти, акорду або паузи на тривалий час, який визначає диригент. Особливості виконання фермати на паузі та тактовій рисці в диригуванні мають особливу специфіку виконання: перед ферматою на паузі та на тактовій рисці диригент обов'язково виконує зняття, ця фермата робить паузу виразнішою та осмисленою, диригент визначає, наскільки тривалою буде пауза або затримка. Він ауфтактом дає знак музикантам зачекати, після чого вказує, коли вони мають продовжити виконання за допомогою мануальної техніки. Важливо, щоб диригент забезпечив синхронізацію для точного відновлення пульсації у виконання після фермати. Його рухи та жести повинні бути чіткими, щоб усі зрозуміли момент відновлення звучання. Диригент також повинен використовувати виразну міміку, щоб передати бажану тривалість

фермати на паузі та тактовій рисці. Загалом, виконання фермати на паузі та тактовій рисці вимагає від диригента чіткої комунікації з хоровим колективом та вміння передати виразний та емоційний зміст твору через свої жести та міміку.

Форма контролю: демонстрація виконання технічних вправ для засвоєння нового матеріалу, конспект.

Критерії оцінювання: максимально 3 бали.

Самостійна робота. Тема 15. Синкопа: показ різних варіантів синкоп в диригентському жесті, акцентів, «sf». Диригування в нюансах *mp, mf, pp, ff* (5 год.)

Мета заняття: виявлення ритмічних та динамічних контрастних співставлень та відтворення їх за допомогою мануальної техніки.

Завдання:

1. Поняття про синкопу та її види. Показ різних варіантів синкоп в диригентському жесті.
2. Особливості виконання акцентів та раптових нюансів – *sf*.
3. Техніка диригування в нюансах *mp, mf, pp, ff*.

Література, методичне та матеріально-технічне забезпечення заняття:

1. Джурко В. Л. Хорове диригування : навчальний посібник. К. : Київський ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. 139 с.
2. Заруба Е., Растрігіна А. Хрестоматія з хорового диригування : навчально-методичний посібник для музичних відділень мистецьких факультетів. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2004. 104 с.

3. Немцова Л. О. Хорове диригування : навчально-методичний посібник. Чернівці : Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2021. 77 с.

4. Колоквіум з дисципліни Хорове диригування : завдання для самостійної роботи студентів / упоряд. І. В. Регуліч, В. А. Шкоба, Ю. Л. Масленнікова. Луцьк : Терен. 2018. 28 с.

5. Шумська Л. Ю. Хорове диригування : навчальний посібник. Ніжин : НДУ імені Миколи Гоголя, 2011. 176 с.

Методичні поради до самостійної роботи:

1. Синкопа – невід’ємний ритмічний елемент сучасної музики. Це зміщення акценту з сильної долі на слабку, або на її частину. Синкопи бувають: внутрішньотактові(в середині такту) та міжтактові (об’єднує долі попереднього такту з наступним). Це ритмічне групування долей, що утворюється внаслідок переміщення наголосу. Синкопи на повній долі такту показується виділенням кожної синкопованої долі, синкопа на частині, (неповній долі) виконується чітким, енергійним жестом, з деяким натиском, підкресленням долі, на якій починається синкопа. Якщо синкопа на початку або в середині твору, то необхідно чітким жестом підкреслити обидві долі. Необхідно слідкувати, щоб не відбувалося порушення ритму через скорочення та недоспівування довгих тривалостей і появу коротких, недотримання ноти з крапкою, прискорення дрібних нот. Також важливо пам’ятати про ауфтаки, які передбачені для показу різних видів синкоп. Важливо зберегти нюанс та характер твору, щоб ритмічна особливість не виділялася з контексту.

2. Для диригента важливо вміти надавати хористам точні і чіткі сигнали для виконання акцентів в хоровому диригуванні. Диригент може використовувати відповідні рухи для підсилення певних акцентів. Наприклад, раптовий рух вгору чи в бік може сигналізувати про потрібний акцент. Збільшення гучності або її зменшення перед акцентом

може допомогти виділити важливу ноту або фразу. Зміна виразу обличчя диригента може підкреслити важливість акценту, допомагаючи хористам зрозуміти, коли саме вони повинні надати більше сили звучанню. Успішне диригування акцентами вимагає чіткої комунікації з хором, відчуття музичної структури та емоційної динаміки твору. Сфорцандо в хоровому диригуванні передбачає раптове підсилення гучності виконання. Щоб досягти цього ефекту, слід використати різні мануальні прийоми з більшою енергією. Важливо підкреслити плавність переходу від попереднього динамічного рівня до сфорцандо і забезпечити потужне звучання голосів, не втрачаючи якості звукоформування. Щоб досягти цього ефекту, важливо робити раптовий і короткий зрив у звучанні, підсилюючи голоси хористів на певному акорді або ноті. При цьому диригент може використовувати жести рукою та міміку для зазначення моменту сфорцандо та надання хористам відповідного сигналу для зміцнення звучання. Сфорцандо додає музиці виразності, експресії, раптовості та колоритності.

3. Диригування нюансів (динамічних відтінків) в хоровому диригуванні вимагає від диригента виразності та точності, а також здатності передати ці нюанси хористам. Наприклад, *mp* (*mezzo-piano* - помірно тихо): використовуйте невеликий об'єм жесту з малою амплітудою для ніжного та тихого звучання, ненав'язливо виділяючи рівень нюансу. Розташування рук диригента та використання простору має відрізнятися від попереднього динамічного рівня; *mf* (*mezzo forte* - помірно гучно): під час *mf* збільшуйте амплітуду рухів, підкреслюючи зміну в гучності. Зверніть увагу на різкість та енергійність рухів, але зберігайте контроль, щоб не перевантажити звучання; *pp* (*pianissimo* - дуже тихо): знизьте амплітуду рухів та зосередьтеся на тонкому контролі нюансів. М'яко та плавно диригуйте, аби створити дуже тихе, прозоре звучання. Використовуйте кисть та м'яку точку для передачі тихої динаміки. Необхідно пам'ятати про рівновагу між голосами, щоб

врівноважити ансамбль; ff (fortissimo - дуже гучно): для ff використовуйте різкі та енергійні рухи, від плеча, підсилюючи гучність інтенсивними жестами. Точка повинна бути масивна та конкретизована. Зверніть увагу на динамічні зміни в усьому хорі, щоб забезпечити сильний та впевнений звук. Важливо розуміти, що виконання цих динамічних нюансів вимагає систематичної практики та свідомого розуміння теоретичного матеріалу.

Форма контролю: демонстрація виконання практичних навиків, конспект.

Критерії оцінювання: максимально 3 бали.

Змістовий модуль VII:

Диригування в повільних та швидких темпах

Самостійна робота. Тема 19. Відпрацювання графіки тактування розмірів 2/2, 3/2, та «alla breve» в розмірі 4/4. (3 год.)

Мета заняття: практичне застосування здобутих вмінь і навичок, диригування обраного програмового матеріалу в зазначених розмірах (2/2, 3/2, «alla breve») з використанням подвоєння жесту та під час зміни темпових показників.

Завдання:

1. Диригування творів у розмірі 2/2 («*alla breve*») з музичним супроводом та *a cappella*, використання принципу подвоєння та зміни темпу.
2. Диригування творів у розмірі 3/2 з музичним супроводом та *a cappella*, використання принципу подвоєння та зміни темпу.
3. Розбір хорової партитури на фортепіано, вивчення хорових партій.

Література, методичне та матеріально-технічне забезпечення

заняття:

1. Гамкало І. Д. Диригентське мистецтво. URL: <https://esu.com.ua/article-24362>
2. Майстер-клас кандидата мистецтвознавства, заслуженого діяча мистецтв України, професора кафедри хорового диригування ХНУМ ім. І. П. Котляревського Белік-Золотарьової Н. А. (Харків). URL : <https://www.youtube.com/watch?v=gNB0qp30AoU>
3. Разумний І. Посібник з диригування. Київ : Музична Україна, 1968. 200 с.

Методичні поради до самостійної роботи:

1. Успішне та ефективне оволодіння диригентською технікою потребує від здобувача освіти системної та постійної особистої виконавської роботи. Необхідно усно проаналізувати обрані хорові твори у розмірі 2/2 («alla breve»), визначити жанр та тему цього твору, його авторів та дослідити історію написання літературного тексту. Визначити основні музично-теоретичні (хорова фактура, музична форма, динамічні відтінки, темп, метро-ритмічні особливості, розмір, характер звуковедення, розвиток мелодії) та вокально-хорові (тип, вид, склад хору, теситурні умови, загальний діапазон всього хору та кожної партії окремо, інтонаційні, дикційні та артикуляційні труднощі, специфіку вокального дихання) особливості. За допомогою здобутих вмінь та навичок у класі відпрацювати самостійно техніку диригування за дводольною сіткою тактування з подвоєнням кожного жесту в повільному та помірному темпах, а також без подвоєння у швидкому.

2. Здійснити детальний аналіз обраних хорових творів у розмірі 3/2, визначити жанр та тему цього твору, його авторів та дослідити історію написання літературного тексту. Визначити основні музично-теоретичні (хорова фактура, музична форма, динамічні відтінки, темп, метро-ритмічні особливості, розмір, характер звуковедення, розвиток мелодії) та вокально-хорові (тип, вид, склад хору, теситурні умови, загальний діапазон всього хору та кожної партії окремо, інтонаційні, дикційні та артикуляційні труднощі, специфіку вокального дихання) особливості. За допомогою здобутих вмінь та навичок у класі відпрацювати самостійно техніку диригування за тридольною сіткою тактування з подвоєнням кожного жесту в повільному та помірному темпах, а також без подвоєння у швидкому.

3. Розбір хорової партитури на фортепіано слід виконувати з урахуванням усіх композиторських позначень, дотримуючись відповідного характеру, звуковедення, темпу та динамічного плану. Хорових партій варто співати за допомогою методу сольфеджування (згодом з використанням літературного тексту) по горизонталі та вертикалі.

Форма контролю: диригування творів у розмірах 2/2, 3/2 та «alla breve», гра хорової партитури та спів хорових партій.

Критерії оцінювання: максимально 3 бали.

Самостійна робота. Тема 20. Опрацювання питань колоквіуму за 2 курс (4 год.)

Мета заняття: систематизування ключових теоретичних знань за період 2 курсу навчання, залучення здобувачів освіти до самостійної аналітичної діяльності, створення опорного конспекту.

Завдання:

1. Самостійно опрацювати питання колоквіуму за 2 курс навчання, проаналізувати та структурувати отриману інформацію.
2. Створити опорний конспект з розгорнутим висвітленням відповідної теоретичної інформації.
3. Розв'язати кросворд за відповідною тематикою.

Література, методичне та матеріально-технічне забезпечення заняття:

1. Колоквіум з дисципліни Хорове диригування : завдання для самостійної роботи студентів / упоряд. І. В. Регуліч, В. А. Шкоба, Ю. Л. Масленнікова. Луцьк : Терен. 2018. 28 с.
2. Плющик Є. В., Омельчук В. В., Федорченко В. К. Лекції з курсу «Хорознавство». Вид. 1-е. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. 191 с.
3. Смаглій Г. А., Маловик Л. В. Основи теорії музики : підручник для навчальних закладів освіти, культури і мистецтв. Вид. 3-е, перероб. і доп. Харків : Факт, 2005. 384 с.

Методичні поради до самостійної роботи:

1. Комплексна фахова підготовка майбутнього керівника вокально-хорового колективу базується на розгорнутій теоретичній та практичній підготовці, яка складається з історико-стилістичних, музично-теоретичних, технічно-виконавських та художньо-образних складових. Самостійний аналіз запропонованих питань колоквіуму за період 2 курсу навчання стануть у нагоді тим здобувачам освіти, які хочуть перевірити рівень своєї професійної компетентності, виявити сильні та слабкі сторони власної професійної підготовки та систематизувати свою подальшу наукову діяльність.

Питання колоквіуму:

- визначення диригентсько-хорових понять (затриманий ауфтакт, показ вступу на неповну метричну долю, дроблення та об'єднання долей в диригентській схемі, диригування в розмірах 6/8, 6/4, 2/2, 3/2, «alla breve», вплив динаміки та штрихів на диригентський жест);
- визначення хорознавчих понять (звукоформування, атака звуку, інтонація, детонація, камертон, тембр, діапазон, теситура, регістр);
- засоби музичної виразності (пунктирний ритм, синкопа, акцент, гармонія, музична форма, поліфонічна фактура, фразування, агогіка);
- бароко в українській хоровій музиці (М. Дилецький, М. Березовський, Д. Бортнянський, А. Ведель).

2. Створення опорного конспекту з письмовою нотацією теоретичної інформації допоможе закріпити та поглибити здобуті знання, вміння і навички. Під час виконання цього завдання варто скористатися довідковою науково-методичною літературою, електронними ресурсами та іншими довідковими джерелами.

3. За допомогою опорного конспекту та здобутих попередньо відповідних теоретичних знань потрібно розв'язати запропонований кросворд. Самостійна робота студента зорієнтована на систематизацію та

структуризацію ключових понять з основ техніки диригування, питань хорознавства та історії вокально-хорового мистецтва.

Ключове слово – **диригування**.

							Д	И	Н	А	М	І	К	А	
						Р	И	Т	М						
					Х	О	Р	М	Е	Й	С	Т	Е	Р	
				Т	Е	С	И	Т	У	Р	А				
				А	Г	О	Г	І	К	А					
			Ф	А	К	Т	У	Р	А						
							В	І	Д	Б	И	Т	Т	Я	
					Т	О	Н	А	Л	Ь	Н	І	С	Т	Ь
К	А	М	Е	Р	Т	О	Н								
					А	К	Ц	Е	Н	Т					
					М	Е	Л	О	Д	І	Я				

Питання для розв’язання кросворду:

1. Сила звучання музичних творів, один із засобів музичної виразності (*динаміка*);
2. Організована послідовність звуків однакової або різної тривалості (*ритм*);
3. Керівник виключно хорового колективу (*хормейстер*);
4. Висотне положення звуків мелодії по відношенню до діапазону голосу (*теситура*);
5. Нетривале відхилення від основного темпу музичного твору (*агогіка*);
6. Спосіб викладу музичного матеріалу (*фактура*);
7. Один із елементів структури диригентського жесту – замах, точка, ... (*відбиття*);

8. Звуковисотне положення ладу, один із засобів музичної виразності (*тональність*);

9. Інструмент для фіксації та відтворення стандартної висоти музичних тонів (*камертон*);

10. Виділення окремого звуку або акорду шляхом його динамічного або агогічного підсилення (*акцент*);

11. Одноголосно виражена музична думка (*мелодія*).

Форма контролю: виконання кросворду, написання опорного конспекту.

Критерії оцінювання: максимально 3 бали.

Самостійна робота. Тема 21. Довготривала рухома динаміка. Аналіз динамічного плану хорових творів, що диригуються (4 год.)

Мета заняття: узагальнення та систематизація здобутих практичних навичок, формування самостійної виконавської роботи здобувача освіти.

Завдання:

1. Опрацювання теоретичної інформації, яка була вивчена протягом заняття та переглянути подані відеоматеріали до самостійної роботи.

2. Проаналізувати хорову партитуру щодо виявлення моментів, які вимагають від диригента особливої концентрації уваги.

3. Створити попередній динамічний план хорового твору.

Література, методичне та матеріально-технічне забезпечення

заняття:

1. Відкритий урок з диригування (в рамках 39 міського фестивалю-конкурсу хорових колективів «Співоча весна-2019») заслуженого діяча мистецтв України, викладача-методиста Дрогобицького музичного

коледжу ім. В. Барвінського І. Циклінського URL :
<https://www.youtube.com/watch?v=DLfdVy-L60Q>

2. Майстер-клас Деніз Хем (Denise Ham), директорки Лондонської академії диригування (Англія). URL :
<https://www.youtube.com/watch?v=atZlX63p2zI>

3. Шумська Л. Ю. Хорове диригування : навч. посіб. Вид. 2-ге, допов. та переробл. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 105 с.

Методичні поради до самостійної роботи:

1. Відеоматеріал, який поданий до списку літератури, методичного та матеріально-технічного забезпечення самостійної роботи, націлений на формування широкого та різностороннього розвитку мануальної техніки диригування здобувача освіти. Переглянувши обрані нами майстер-класи студенти матимуть змогу почерпнути для себе нову інформацію (яка з певних обставин не відпрацьовується в навчальному класі), визначити допоміжні прийоми та методи роботи з вокально-хоровим колективом.

2. Здійснити аналіз хорової партитури, виокремити вокально-хорові труднощі та шляхи їх подолання (інтонаційну сферу кожної хорової групи, їхню залежність від теситурно-динамічних співвідношень, вплив на загальний хоровий ансамбль і стрій, особливості дикції та артикуляції), які вимагають від диригента особливої концентрації уваги.

3. Відповідно до отриманої теоретичної інформації та спираючись на власний інтерпретаторський досвід здобувач освіти повинен створити попередній динамічний план хорового твору з розмежуванням стійкої, рухомої та раптової динаміки, динамічних відтінків та нюансів.

Форма контролю: демонстрація усного аналізу динамічного прану хорової партитури.

Критерії оцінювання: максимально 3 бали.

Змістовий модуль VIII:

Передумови формування фахових компетентностей

майбутнього вчителя музичного мистецтва

(на прикладі вивчення та виконання пісень шкільного репертуару)

Самостійна робота. Тема 22. Прийоми розучування пісні. Використання додаткових репетиційних жестів («робочий» жест). Прийоми диригування однією рукою з одночасною грою вокальних партій на фортепіано (4 год.)

Мета заняття: створення концепції художнього виконання творів шкільного та дитячого репертуару, відпрацювання практичних виконавських аспектів фахової підготовки.

Завдання:

1. Самостійний розбір творів шкільного та дитячого репертуару. Гра акомпанементу та вивчення вокальної партії (мелодії) твору.
2. Диригентсько-технічний аналіз (вибір належної сітки тактування, показ афтактів, вступу та зняття, аналіз художньо-образного змісту музично-педагогічного матеріалу), диференціація концертного та робочого жесту.
3. Відпрацювання прийомів одночасного диригування однією рукою та грою вокальної партії на фортепіано, поєднання мелодії з акомпанементом.

Література, методичне та матеріально-технічне забезпечення

заняття:

1. Грудська Н. О. Пісенний віночок : Збірник пісень для дітей початкової та середньої шкільної ланки. Хмельницький : Навчально-виховний комплекс №10, 2022. 23 с.

2. Долинська Л. Л. Дитячий хор як виконавський феномен в жанровій системі музичного мистецтва : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.03. Одеса, 2018. 17 с.

3. Дорошенко Т., Радіч А. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокальної діяльності. *Молодий вчений*. № 2.1 (54.1), 2018. С. 124-127.

4. Зушман І. М., Бакай В. В., Кочерган І. Р., Чевка Д. І., Москалюк В. М. З піснею у серці. Збірка українських пісень з нотами. Видавництво : Наші книги, 2018. 512 с.

5. Плахотник Є. Технологія формування вокальної культури майбутніх учителів музичного мистецтва. Кривий Ріг, 2018. 122 с.

Методичні поради до самостійної роботи:

1. Якісне виконання творів шкільного та дитячого репертуару є однією з основних складових фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва закладів загальної середньої освіти та керівників музичних закладів дошкільної освіти в рамках освітньо-професійної програми спеціальності 014.13 Середня освіта (музичне мистецтво). Гра акомпанементу, спів вокальної партії та елементи диригування повинні відповідати художньо-образному змісту даних музичних творів та фізіологічно-віковим особливостям учнів (вихованців). Реалізація обраного програмового матеріалу відбувається під час проходження педагогічної практики здобувачами освіти.

2. Диригентський жест має властивість видозмінюватися залежно від того, реалізацію яких завдань ставить перед собою керівник. Тому важливо розуміти, що так званий «робочий» жест ми використовуємо від час проведення репетиційної діяльності (ознайомлення хорового колективу з музичним матеріалом, його розучування та вивчення). Концертний жест використовується безпосередньо під час проведення концертної та конкурсно-фестивальної діяльності.

3. Вивчення акомпанементу, виконання творів під власний супровід, диригування з одночасним співом хорових партій (мелодії) та грою музичного супроводу.

Форма контролю: демонстрація виконання партитури та хорових партій, конспект.

Критерії оцінювання: максимально 3 бали.

Самостійна робота. Тема 23. Аналіз хорового твору: музично-теоретичний, вокально-хоровий та виконавський (написання анотації). Виконання хорових партитур на фортепіано, спів голосів по горизонталі та вертикалі, спів каденцій (5 год.)

Мета заняття: самостійне написання здобувачем освіти письмової анотації на обраний хоровий твір, його всебічний аналіз – теоретичний та практичний (гра партитури, спів хорових партій, відпрацювання виконавських навичок (інструментальних, вокальних та технічних).

Завдання:

1. За допомогою опорного конспекту виконати письмовий аналіз (анотація) хорового твору: музично-теоретичний, вокально-хоровий та виконавський.
2. Розбір хорової партитури на фортепіано, вивчення хорових партій.
3. Вивчення та спів хорових партій (по горизонталі та вертикалі), спів каденцій.

**Література, методичне та матеріально-технічне забезпечення
заняття:**

1. Світайло С. В. Методика роботи з дитячим хоровим колективом : навч.-метод. посібник для студентів. Київ : Унів. коледж Київського ун-ту ім. Бориса Грінченка, 2016. 140 с.

2. Ткаченко Т. Теоретико-методичні основи формування вокально-звукової культури майбутнього вчителя музики у процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2010. 43 с.

3. Ярошенко І. В., Серганюк Ю. М. Концептуальні особливості методики роботи з хором : Навчальний посібник. Київ : Видавництво «Білий Тигр», 2020. 100 с.

Методичні поради до самостійної роботи:

1. За допомогою додаткових джерел інформації (бібліотечні фонди, музичні каталоги, підручники, посібники, методичні рекомендації, електронні ресурси) поглиблено опрацювати теоретичні аспекти теми змістового модулю. Вирішення цього завдання спонукатиме здобувача освіти до здійснення аналітичної, дослідницької та пошукової діяльності, формуватиме основи критичного мислення та належні прийоми систематизації та структуризації нового матеріалу.

2. Здійснити аналіз хорової партитури, виокремити вокально-хорові труднощі та шляхи їх подолання, які вимагають від диригента особливої концентрації уваги. Продовження роботи над створенням письмової анотації на хоровий твір а саррелла. Особливість гри хорової партитури на інструменті полягає в необхідності пошуку на інструменті тембрової палітри, притаманної обраному твору.

3. Спів хорових партій – має відзначатися вокальною грамотністю, виразністю, усвідомленням особливостей звучання конкретної хорової партії у поєднанні з диригентським жестом, а також виконання одного голосу із переходом в інший.

Форма контролю: демонстрація виконання хорової партитури та хорових партій, написання анотації до обраного хорового твору.

Критерії оцінювання: максимально 3 бали.

Самостійна робота. Тема 24. Розучування під власний супровід двох творів шкільного репертуару (5 клас) та двох творів дитячого репертуару (5 год.)

Мета заняття: розкриття художньо-образного змісту творів дитячого та шкільного репертуару, визначення головних музичних особливостей, здійснення аналізу здобувачем освіти власного виконання.

Завдання:

1. Розучування акомпанементу та вокальної партії (мелодії) обраного програмового шкільного та дитячого репертуару.
2. Виконання під власний супровід музичних творів з урахуванням усіх музично-теоретичних та фізіологічно-вікових особливостей учнів (вихованців).
3. Проаналізувати власну виконавську діяльність.

Література, методичне та матеріально-технічне забезпечення

заняття:

1. Горбенко С. С. Українська дитяча хорова література : навчально-методичний посібник. Частина перша. Київ : НГТУ, 2001. 207 с.
2. Корінець З. М. До проблеми слухової діяльності та співацького інтонування в навчальному хорі майбутнього вчителя музики. *Молодь і ринок*. №11, 2011. С. 48-53
3. Сергєєва В. Питання формування співацьких навичок дітей молодшого та середнього шкільного віку. Збірник науково-методичних

робіт викладачів предметної комісії з диригування та постановки голосу / Ред. І упор, доцент КДПУ Т. Фурдак. Кривий Ріг, 2001. С. 73–86.

4. Цао Хункай. Методика формування здатності майбутніх учителів музики до керування хором : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2017. 21 с.

Методичні поради до самостійної роботи:

1. Перед використанням шкільного та дитячого репертуару в практичних умовах здобувачу освіти необхідно самостійно ознайомитися із музично-літературним текстом, художньо-образним змістом, тематикою твору, тощо. Це забезпечує успішне проведення майбутніх практичних занять із дітьми різної вікової категорії та музичної підготовки.

2. Виконання творів дитячого та шкільного репертуару варто здійснювати з урахуванням усіх авторських позначень (відповідно до зазначеного темпу твору, динамічного плану, характеру звуковедення, розвитку мелодичної лінії і т. д.). Починати роботу варто з вивчення акомпанементу та вокальної-хорової партії, згодом здійснивши історико-тематичний та музично-теоретичний аналіз створити схематичну побудову художньо-образного змісту твору.

3. Самоаналіз, або об'єктивна оцінка власної виконавської майстерності – запорука успішної науково-педагогічної, творчої та професійної діяльності. Це формує у здобувача освіти елементів критичного мислення, розуміння спектру подальшого напрямку фахової підготовки.

Форма контролю: демонстрація виконання творів шкільного та дошкільного репертуару.

Критерії оцінювання: максимально 3 бали.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Контрольне заняття. Здача змістового модуля (1 год.)

Мета заняття: формування теоретичних та практичних навиків мануальної техніки; розвивати здатність свідомо контролювати свій диригентський апарат; перевірити ступінь засвоєння знань з тематичного наповнення змістового модуля.

План задачі змістового модуля:

1. Диригування 2-х творів (із супроводом та *a cappella*) відповідно до програмових вимог та тематичного наповнення змістового модуля.
2. Знання теоретичної частини: спів хорових партій, гра партитури, усний аналіз анотації на хоровий твір *a cappella*, знання питань колоквиуму, відповідно до тематичного наповнення.
3. Виконання шкільного та дитячого пісенного репертуару (відповідно до робочої програми).

Хід виконання:

Модульний контроль проводиться двічі на семестр. Здача модуля (модульної контрольної роботи) здійснюється у формі прослуховування контрольного заняття, яке проводиться усно на підставі програмового матеріалу та включає:

- 1) Демонстрацію виконавської майстерності, практичних мануально-технічних умінь і навиків, а саме: диригування 2-х хорових творів (із супроводом та *a cappella*) відповідно до програмових вимог та тематичного наповнення змістового модуля курсу. Під час задачі змістового модуля, здобувач освіти повинен продемонструвати отримані навички диригування двох різнохарактерних творів. Показати уміння, набуті під час індивідуальних занять.

2) Знання теоретичної частини: спів хорових партій; гра партитури (із врахуванням рівня підготовки та змістових вимог робочої програми; усний аналіз/написання анотації на хоровий твір *a cappella*; знання питань колоквиуму (відповідно до тематичного наповнення). Враховується рівень підготовки.

3) Виконання шкільного та дитячого пісенного репертуару відповідно до програмових вимог та тематичного наповнення змістового модуля курсу. Врахувати особливості виконання під власний акомпанемент. Продемонструвати уміння вокально-хорових навичок під час гри на основному музичному інструменті.

Форма контролю: демонстрація диригування творів, спів хорових партій, гра партитури, теоретична складова, гра шкільного та дитячого пісенного репертуару, конспект.

Критерії оцінювання: максимально 11 балів:

10-11 балів – високий рівень володіння диригентською технікою (відповідно до програмових вимог), демонстрації ґрунтовного аналізу хорових творів, повних відповідей на теоретичні питання, а також художнього виконання дитячого пісенного репертуару;

7-9 балів – достатній рівень володіння технічними навичками диригування (відповідно до програмових вимог), демонстрації аналізу хорових творів, відповідей на теоретичні питання, а також художнього виконання дитячого пісенного репертуару;

4-6 балів – середній рівень сформованості мануальних умінь та виконавських навиків, аналізу хорових творів та відповідей на питання колоквиуму, виконання пісенного репертуару.

0-3 бали – початковий рівень сформованості мануальних умінь, здобувач освіти не володіє програмовим матеріалом або присутня велика кількість художньо-технічних та виконавських помилок, що є недостатнім для необхідного рівня компетентності.

ПИТАННЯ КОЛОКВІУМУ

II курс

I. Диригентсько-хорові поняття:

- затриманий ауфтакт; показ вступу на неповну метричну долю;
- дроблення та об'єднання долей в диригентській схемі;
- диригентські схеми – 6/8, 6/4, 3/2, 2/2, alla breve;
- динаміка та штрихи в диригентському жесті;
- рухома, контрастна динаміка.

II. Хорознавчі поняття:

- звукоформування;
- атака звуку;
- інтонація, детонація;
- камертон;
- тембр, діапазон;
- теситура, регістр;
- повний хор, неповний хор.

III. Засоби музичної виразності:

- пунктирний ритм;
- синкопа; акцент;
- гармонія; музична форма; поліфонічна фактура;
- фразування; агогіка.

IV. Бароко в українській хоровій музиці (М. Дилецький, М. Березовський, Д. Бортнянський, А. Ведель).

V. Дума. Кант. Псалм. Партесний концерт. Хоровий концерт.

Музична термінологія

(II курс)

ad libitum – за бажанням, вільно;

rubato – у вільному темпі;

a tempo – в темпі (попередньому);

tempo primo – початковий темп;

assai – досить;

poco a poco – мало-помалу, поступово;

sempre – завжди, постійно;

subito – несподівано, раптово;

smorzando – згасаюче;

morendo – завмираючи.

Пришвидшення темпу:

con moto – з рухом, рухливо;

accelerando – прискорюючи;

stringendo – пришвидшуючи, стискаючи;

stretto – стиснуто, швидше;

piu mosso – більш рухливо.

Заповільнення темпу:

ritenuto – поступове заповільнення;

ritardando – стримуючи;

rallentando – уповільнюючи;

allargando – розширюючи;

meno mosso – менш рухливо.

ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ АНОТАЦІЇ

I – II курси

I. Історико-стилістичний аналіз

- 1) Загальні відомості про твір.
 - Автори музики і тексту.
 - Хоровий жанр (мініатюра / обробка / частина циклу).
- 2) Характеристика музичного стилю епохи.
- 3) Відомості про композитора.
 - Роки життя. Характеристика творчості та стилістики письма.
 - Основні твори. Докладна характеристика хорової творчості та стилю хорового письма.
- 4) Короткі відомості про автора літературного тексту. Роки життя. Загальна характеристика творчості.

II. Музично-теоретичний аналіз

- 1) Аналіз форми твору.
 - Визначення форми (одночастинна / період / двочастинна, тричастинна / проста, складна / куплетна, куплетноваріаційна, куплетно-варіантна та ін.).
- 2) Ладо-тональний аналіз твору.
 - Визначення основної тональності, особливостей ладу – I курс.
 - Основна тональність, особливості ладу, характеристика тонального плану (відхилення / модуляції) – II курс.
- 3) Аналіз музично-тематичного матеріалу.
 - Характеристика мелодичної лінії твору: характер звуковедення, інтонаційні та метроритмічні особливості.
- 4) Аналіз фактурного викладу.
 - Гармонічна (акордово-гармонічна / хоральна / гомофонно-гармонічна), поліфонічна (контрастна / імітаційна / підголоскова), мішана.

5) Інші засоби музичної виразності.

- Визначення загальних кульмінацій. Динамічний план. Темповий план. Точний переклад та пояснення темпових позначень. Штрихи.

III. Вокально-хоровий аналіз

1) Склад хору.

- Тип, вид хору (однорідний, мішаний, число голосів-партій).

- Діапазони хорових партій та всього хору.

2) Аналіз теситурних умов (низька, середня, висока).

3) Аналіз вокально-хорових особливостей твору.

- Інтонаційні труднощі та шляхи їх подолання.

- Артикуляція. Дикція. Вокальність літературного тексту і особливості його вимови (орфоепія).

- Специфіка вокального дихання – пофразове, ланцюгове.

4) Визначити основні засоби музичної виразності використані композитором для створення художнього образу твору та основні елементи хорової звучності найбільш складні для вивчення.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ТВОРІВ

II курс

Високий рівень

- Б. Фільц, вірші Лесі Українки «Вишеньки-черешеньки»
- Б. Фільц, сл. В. Сосюри «Любіть Україну»
- В. Моцарт, укр. текст Є. Дроб'язка «І звідки дзвоніння співуче, тонке»
хор з опери «Чарівна флейта»
- Є. Козак, сл. Т. Шевченка «Думи мої, думи»
- І. Кириліна «Ой там, на вершечку»
- І. Поклад, сл. Д. Павличка «Лелеченьки»
- І. Шамо, сл. Д. Луценка «Не шуми, калинонько»
- І. Шамо, сл. І. Франка «Осінь» із циклу «Пори року»
- М. Леонтович, українська народна пісня «Мак»
- М. Леонтович, українська народна пісня «Пряля»
- О. Янушкевич, сл. М. Ясакової «Мама і я»

Достатній рівень

- А. Кос-Анатольський, сл. С. Жупанина «Зимові дні»
- Б. Фільц, сл. О. Олеся «Сніги»
- В. Верменич, сл. А. Каспрука «Світанок»
- В. Моцарт «Ave verum corpus»
- Д. Бортнянський «Многая літа»
- Дж. Керн, сл. О. Харбака «Дим»
- Л. Горова «Зима»
- М. Леонтович, українська народна пісня «А в тому саду»
- М. Леонтович, українська народна пісня «Чого соловей смутен»
- М. Леонтович, українська народна пісня «Чого соловей смутен»
- О. Лобова «Прощання з журавлями»

С. Людкевич, сл. Т. Шевченка «Закувала зозуленька»

Ю. Щуровський, сл. М. Лисича «Обеліски»

Середній рівень

А. Зінов'єв «Вийди, вийди Іванку»

А. Кос-Анатольський, сл. С. Жупанина «Озерце в Карпатах»

Б. Фільц, сл. С. Жупанина «Колискова»

Г. Верьовка, сл. Т. Шевченка «По діброві вітер вис»

М. Леонтович, українська народна пісня «Зеленая та ліщинонька»

М. Леонтович, українська народна пісня «Летіла зозуля»

Р. Скалецький, українська народна пісня «Ой вербо, вербо»

Ф. Грубер, сл. Й. Мор «Свята ніч»

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЖ

1. Кириленко Я. О. Теоретичні та практичні засади диригентської підготовки : навч. посіб. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 108 с.
2. Колесса М. Основи техніки диригування. Вид. 2. Київ : Музична Україна, 1973. 200 с.
3. Костенко Л. В., Шумська Л. Ю. Методика викладання хорового диригування : навч. посіб. для магістрантів закладів вищої освіти. 2-ге вид., доповнене та перероблене. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2019. 145 с.
4. Мартинюк А. К. Диригентсько-хорова виконавська майстерність майбутнього вчителя музичного мистецтва : навчальний посібник. Переяслав (Київ обл.): Домбровська Я. М., 2023. 232 с.
5. Пігров К. Керування хором. Вид. 2. Київ : Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1962. 202 с.
6. Робоча програма з освітнього компонента «Диригентсько-хорова підготовка: Хорове диригування» для студентів ОС бакалавр за галуззю знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 014 Середня освіта (Мистецтво. Музичне мистецтво). Луцьк : КЗВО «Луцький педагогічний коледж» ВОР, 2024. 33 с.
7. Смирнова Т. А. Хорознавство (історія, теорія, методика) : навчальний посібник. Видання третє, доповнене. Харків: ННПУ «Федорко». 2018. 212 с.
8. Шумська Л. Ю. Хорове диригування : навч. посіб. 2-ге вид., доповн. та перероб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 105 с.
9. Ярошевська Л. В. Диригентсько-хорова підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва в умовах нової української школи : навчально-методичний посібник. Миколаїв, 2020. 333 с.